

Autoreferat

przedstawiający opis osiągnięć
i dorobku w pracy naukowo-badawczej

Wrocław, 2019

Spis treści

1. Imię i nazwisko	2
2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe.....	2
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
4. Wskazanie głównego osiągnięcia naukowo-badawczego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 131.).....	4
4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego	4
4.2. Wprowadzenie.....	5
4.3. Zakres przeprowadzonych badań	9
4.4. Założone i zrealizowane teoretyczne i praktyczne osiągnięcia naukowe.....	9
4.5. Szczegółowa prezentacja osiągnięć naukowych.....	10
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	52
6. Dorobek dydaktyczny i organizacyjny, współpraca międzynarodowa oraz współpraca z praktyką	59
7. Literatura przywoływana w autoreferacie	62

1. Imię i nazwisko

Agnieszka Stanimir

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Dyplomy

Dyplom doktora nauk ekonomicznych (dziedzina: nauki ekonomiczne, w zakresie ekonomii) nadany uchwałą Rady Wydziału Zarządzania i Informatyki Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 20 marca 2003 r. na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt.: *Wykorzystanie analizy korespondencji w badaniach marketingowych*, przygotowanej pod opieką naukową dr. hab. Józefa Dziechciarza, prof. nadzw. AE. Recenzentami rozprawy byli: dr hab. Eugeniusz Gatnar, prof. nadzw. AE w Katowicach (Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego w

Katowicach) oraz prof. dr hab. Marek Walesiak (Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu). Dyplom nr 318 wydano 21 marca 2003 r. we Wrocławiu.

Dyplom ukończenia pięcioletnich studiów magisterskich na Wydziale Zarządzania i Informatyki na kierunku Informatyka i Ekonometria, Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. Dyplom nr 2068 wydano 24 czerwca 1996 r. po pozytywnej obronie w dn. 24 czerwca 1996 r. pracy magisterskiej na temat *Efektywność funduszy powierniczych na polskim rynku kapitałowym na przykładzie PPTFP Pioneer*. Promotorem pracy była prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec.

Zaświadczenia

Zaświadczenie ukończenia szkolenia „**Analiza i wizualizacja danych w R**” organizowanego przez LabMasters oraz Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego (partner). Zaświadczenie wydano 30 stycznia 2017 r. w Warszawie.

Zaświadczenie ukończenia szkolenia „**Warsztaty analityka Data Science w R**” organizowanego przez LabMasters oraz Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego (partner). Zaświadczenie wydano 22 października 2018 r. w Warszawie.

Zaświadczenie ukończenia szkolenia "**Modelowanie równań strukturalnych z programem IBM SPSS AMOS, cz. II**" organizowanego przez Predictive Solutions oraz SWPS w Warszawie. Zaświadczenie wydano 13 lutego 2019 r. w Warszawie.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 października 1997 do 30 września 2003 roku Katedra Ekonometrii Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, stanowisko asystent.

Od 1 października 2003 do 31 sierpnia 2016 roku Katedra Ekonometrii Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu (od 6 maja 2008 roku Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu), stanowisko adiunkt.

Od 1 września 2016 roku Katedra Ekonometrii i Badań Operacyjnych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, stanowisko adiunkt.

Przed rozpoczęciem pracy w Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, pracowałam jako analityk finansowy w JTT Computer SA we Wrocławiu (30 czerwca 1996 – 30 września 1997 roku).

4. **Wskazanie głównego osiągnięcia naukowo-badawczego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)**

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe przedstawiam cykl publikacji na temat:

Narzędzia wielowymiarowej analizy danych niemetrycznych w badaniach nad identyfikacją cech społeczno-ekonomicznych charakteryzujących Pokolenie Y

W skład cyklu wchodzi czternaście publikacji – artykuły i rozdziały w monografiach w czterech obszarach tematycznych:

Wpływ nowych technologii na Pokolenie Y:

1. Stanimir A., 2014, *Wielowymiarowa analiza czynników sprzyjających włączeniu społecznemu*, Taksonomia 23, Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, s. 326-333.
2. Stanimir A., 2015, *Digital Generation – Analysis of the Use of ICT by Young Poles*, European Journal of Interdisciplinary Studies, April 2015, Vol.1, Nr 1, s. 44-53.
3. Stanimir A., 2016, *Pomiar wykluczenia cyfrowego – zagrożenia dla Pokolenia Y*, Taksonomia 26. Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, s. 194-205, DOI: 10.15611/pn.2016.426.20.

Charakterystyka Pokolenia Y jako uczestników rynku pracy:

4. Stanimir A., 2014, *Participation in the Labour Market – Generation Y and Other Age Groups*, Academic Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 3, Nr 3 Special Issue – June 2014, s.11-116, DOI:10.5901/ajis.2014.v3n3p111.
5. Stanimir A., 2015, *Generation Y – characteristics of attitudes on labour market*, Mediterranean Journal of Social Sciences, MCSER Publishing, Rome-Italy, Vol. 6, No 2 S5, April 2015, s. 22-28, DOI:10.5901/mjss.2015.v6n2s5p22.
6. Stanimir A., 2015, *Most important and useful skills in the labour market – Generation Y point of view*, [w:] Rotschedl J., Cermakova K. (red.), *Proceedings of 16th International Academic Conference*, Amsterdam, s. 493-499.

Sklonność Pokolenia Y do dostosowywania się do zmian na rynku pracy:

7. Stanimir A., 2014, *Determinants of career and social mobility of young Poles*, [w:] Rotschedl J., Cermakova K. (red.), *Proceedings of the 12th International Academic Conference*, Praga, s. 1139-1147.

8. Stanimir A., 2015, *Skłonność do zagranicznej mobilności młodszych i starszych osób*, Taksonomia 25. Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, s. 257-266, DOI: 10.15611/pn.2015.385.28.
9. Stanimir A., 2016, *Questionnaire Survey in Analyzing the Participation of Gen Y in Lifelong Learning Process*, [w:] Gajek M., Hachkevych O., Stanik-Besler A., Wołczański T. (red.), *Manufacturing Processes. Actual Problems T. 1. Basic science applications in manufacturing processes*, Politechnika Opolska, Opole, s. 111-124.

Postrzeganie przez Pokolenie Y bliższego i dalszego otoczenia w aspektach ekonomiczno-społecznych:

10. Stanimir A., 2014, *Generation Y – The Balance between Lifestyle and Work*, Academic Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 3, Nr 3: Special Issue – June 2014, s. 24-30, DOI:10.5901/ajis.2014.v3n3p24.
11. Stanimir A., 2015, *Generation Y as citizens of the European Union*, [w:] Plaisent M., Zheng L. (red.), *Proceedings of International Conference on Studies in Humanities and Social Sciences (SHSS-2015)*, s. 172-178, DOI:10.17758/ERPUB.E1115056.
12. Stanimir A. 2015, *Strategia Europa 2020 w opinii Pokolenia Y*, Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych, Vol. XVI, No. 4, s. 107-116.
13. Stanimir A., 2016, *Generation Y in Poland – Expectations and Attitudes of Young People*, European Journal of Social Science Education and Research, Vol: 6, Nr: 1, s. 8-17.
14. Stanimir A., 2016, *Metody wizualizacji danych ze skal słabych na przykładzie badania postrzegania przez pokolenie Y relacji między życiem prywatnym a pracą*, [w:] Grześkowiak A., Mazurek-Łopacińska K., Sobocińska M., Stanimir A. (red.), *Metody badań marketingowych. Modelowanie, technologia, wizualizacja*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 74-109.

4.2. Wprowadzenie

Prezentowany cykl publikacji **Narzędzia wielowymiarowej analizy danych niemetrycznych w badaniach nad identyfikacją cech społeczno-ekonomicznych charakteryzujących Pokolenie Y** dotyczy obszernego problemu związanego ze szczegółowym określeniem cech charakteryzujących wybraną grupę społeczną pod kątem ekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania na rynku pracy i w społeczeństwie oraz oceny jakości ich życia.

Podstawowym celem przeprowadzonych badań jest zaproponowanie zestawu metod analizy wielowymiarowej, które w najlepszy sposób pozwalają rozpoznać czynniki ekonomiczne kształtujące oczekiwania i postawy wpływające na umiejętności Pokolenia Y. Ważność nakreślonego przeze mnie problemu przejawia się w dwóch nurtach: poznawczym i metodycznym. W pierwszym obszarze problemy, które rozwiązałam dzięki

przeprowadzonym badaniom, dotyczyły zdefiniowania pojęcia Pokolenie Y, a następnie określenia cech charakteryzujących grupę społeczną objętą tą definicją. Badania związane z wielowymiarowymi metodami analizy danych prowadziłam przed – oraz równocześnie z – badaniami poznawczymi nad Pokoleniem Y. Takie postępowanie umożliwiło mi wypracowanie kanonu metod użytecznych w badaniach objętych tematem przedstawionym w postępowaniu habilitacyjnym.

Elementem centralnym prowadzonych przeze mnie badań, w ramach przedstawionego do oceny cyklu publikacji, jest Pokolenie Y. W moich badaniach odnoszę się do określenia pokolenia jako grupy osób kształtowanych przez te same czynniki społeczno-ekonomiczne, których okres urodzenia jest zbliżony. W pracach naukowych omawiających ekonomiczne aspekty charakterystyki Pokolenia Y można znaleźć wiele nieścisłości. Z tego względu przeprowadzone przeze mnie badania nad ujednoliceniem nazewnictwa, wieku, jak i cech charakterystycznych okazały się niezbędne i doprowadziły do uściślenia i uogólnienia badanego pojęcia.

Moje podejście do badania pokoleń, ze szczególnym naciskiem na Pokolenie Y, opiera się na przekonaniu, że nie wystarczy urodzić się w zbliżonym czasie, by charakteryzować się w ekonomii określonymi wzorcami zachowań. Uważam, że przynależność do konkretnego pokolenia zależy również od tak zwanej socjalizacji początkowej, czyli bagażu wzorców, reguł, oczekiwań społecznych, warunków społecznego współżycia oraz wyuczonych kompetencji kulturowych przekazanych przez rodzinę i otoczenie w dzieciństwie. Wskazane wzorce są niejednokrotnie ugruntowane od pokoleń ze względu na aspekty ekonomiczno-geograficzno-polityczne. Moje postrzeganie pokoleń łączy w sobie definicje podawane przez Klimczuka i Sztompkę. Klimczuk [2013]¹ wskazuje na definicję pokolenia wystarczającą w dziedzinie ekonomii i demografii, gdzie pod uwagę brana jest grupa osób w zbliżonym wieku, czyli urodzonych w podobnym okresie. Sztompka [2012, s. 207] określa pokolenie jako "zbiorowość ludzi, którzy doświadczyli takich samych, ważnych wydarzeń historycznych, przeżyli te same sytuacje, reagowali na te same wyzwania. Ale doświadczały tego wszystkiego osobno, każdy nieco inaczej". Prowadząc studium definicji pokoleń w polskiej literaturze, ugruntowałam się w przekonaniu, że pokolenia powinny być rozpatrywane w kontekście społeczno-ekonomiczno-kulturowym.

Zgodnie z moim podejściem do definiowania pokoleń ukierunkowałam swoje badania na czynniki ekonomiczno-demograficzne, tak aby określić determinanty zachowań Pokolenia Y

¹ Pełen opis przywołanych prac, które nie należą do cyklu publikacji poddawanego ocenie, umieszczono w ich wykazie na końcu autoreferatu.

w porównaniu do innych pokoleń, w obszarze zawodowym, światopoglądowym, społecznym i rodzinnym.

Pokoleniami osób dorosłych funkcjonującymi w obecnym społeczeństwie są Tradycjonaści (1922-1945), Baby Boomers (1946-1964), Pokolenie X (1965-1980), Pokolenie Y (1981-1999) oraz Pokolenie Z (od 2000). Każde z tych pokoleń prezentuje inne cechy ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Analizując wyniki badań naukowych nad pokoleniami, stwierdzam, że osoby z grupy najstarszej są najbardziej lojalne i oddane autorytetom, wierzą w nieomylność władzy i instytucji, cenią stałość zatrudnienia, godzą się na pracę ponadwymiarową, praca jest dla nich najważniejszym elementem życia. Dla kolejnych, młodszych pokoleń, wymienione cechy ulegają zmianie i przeciwnemu ukierunkowaniu. Dla Pokolenia X życie rodzinne zaczyna odgrywać coraz większą rolę i w efekcie, w odniesieniu do Pokolenia Y, pojawia się problem równowagi między życiem prywatnym i pracą. Na podstawie przeprowadzonych analiz cech charakteryzujących Pokolenie Y stwierdzam, że na wyodrębnienie tego pokolenia największy wpływ miały nowoczesne technologie i zwiększająca się szybkość przepływu informacji.

Przystępując do badań nad charakterystyką Pokolenia Y, musiałam zmierzyć się z problemem niejednorodności kohort wieku stosowanych dla tej grupy osób. Najczęściej podawane w literaturze okresy narodzin Pokolenia Y mieszczą się w ostatnich dwudziestu latach XX w. W moich badaniach, których wyniki zaprezentowałam w publikacjach poddawanych ocenie, odnoszę się do osób, które urodziły się w latach 1980-1999. Dla Pokolenia Y wyróżniam podgrupę osób młodszych i starszych. Takie działanie było podyktowane tym, że przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku obfitował w wiele wydarzeń politycznych i wynikających z nich zmian gospodarczych i społecznych oraz przyspieszającego rozwoju nowych technologii. Te elementy kształtowały oraz wpływały na formowanie się Pokolenia Y. Cechami, jakie są bardzo często wskazywane dla Pokolenia Y, to szybkość działania, wielozadaniowość, potrzeba feedbacku, zachowanie równowagi między życiem prywatnym a pracą, otwartość na inne kultury i tolerancja, nieustająca chęć uczenia się oraz korzystanie z nowych technologii w sposób swobodny, niewymuszony. Ta ostatnia cecha w największym stopniu odróżnia Pokolenie Y od pokoleń starszych. Schmidt i in. [2011] wskazali, że Pokolenie Y sięga do Internetu w każdej wolnej chwili. Z tym związane jest również korzystanie z taką samą intensywnością z nowych technologii.

Mimo że nowoczesne technologie wymieniłam jako ostatnią cechę charakteryzującą Pokolenie Y, to ich wpływ na wszystkie dziedziny życia Pokolenia Y jest nadrzędny.

Pokolenia, które urodziły się po 1980 roku, obserwują i swobodnie korzystają z rozwoju technologii informatycznej, która zmieniła, a następnie wpłynęła istotnie na ewolucję sposobów i szybkości komunikowania się. W związku z powyższym młodzi ludzie akceptują nie tylko biernie, tolerując, ale również identyfikują się z nowymi, znacząco innymi niż dla poprzednich pokoleń, wzorcami komunikacji i odejściem od werbalizacji odczuć i potrzeb.

Madudova i Fabuś [2017] wskazują, że dla Pokolenia Y wykorzystanie komunikatorów jest niezbędne w nauce, kontaktach społecznych oraz szybkim komunikowaniu się. Taka postawa wiąże się z oczekiwaniem natychmiastowości działań i reakcji. Jest to jeden z częściej wskazywanych wzorców zachowań Pokolenia Y, np. w miejscu pracy. Taka postawa wynika z tego, że Pokolenie Y bardzo szybko podejmuje działania, a ponieważ jest stale *on-line*, to oczekuje równie szybkiej reakcji i aprobaty.

Dostęp do nowych technologii, biorąc pod uwagę aspekty regionalne i społeczne, nie jest jednakowy i przyczynia się do występowania zjawiska wykluczenia cyfrowego, którego skutki mają wymiar indywidualny, społeczny i gospodarczy.

Najczęściej wskazywane postawy Pokolenia Y w miejscu pracy to wielozadaniowość, szybkość działania bez sprawdzenia efektów, oczekiwanie na ukierunkowanie działań. Pokolenie Y oczekuje, że praca pozwoli im spełnić lub rozwinąć zainteresowania zarówno zawodowe, jak i prywatne. Pokolenie Y oczekuje stałej oceny i informacji zwrotnej. Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych sposobów komunikowania się jego uczestnicy podejmują pracę w zespołach międzynarodowych. Pokolenie Y jest świadome, że prezentuje nową wartość intelektualną na rynku pracy, stając się grupą pracowników konkurencyjną wobec osób starszych. Swobodę posługiwania się mediami społecznościowymi wykorzystuje w procesie rekrutacji. Ponadto Pokolenie Y chętnie uczestniczy w formalnym i nieformalnym kształceniu przez całe życie.

Pracownik z Pokolenia Y jest otwarty na zmiany miejsca zatrudnienia, które mogą wiązać się również z wyjazdami zagranicznymi. Umiejętności językowe Pokolenia Y wynikające ze zmian w programach kształcenia powodują, że jego reprezentanci nie odczuwają barier w pracy w zespołach wielonarodowościowych. Mobilność jest również często obserwowana w życiu prywatnym. Powyższe cechy charakteryzujące Pokolenie Y związane z otwartością i tolerancją wpływają na ich permanentną socjalizację.

Pojęciem, które łączy pojawiające się w literaturze cechy określające postawy, potrzeby i oczekiwania Pokolenia Y w życiu prywatnym i zawodowym, jest równowaga. Praca podejmowana przez Pokolenie Y ma umożliwiać osiągnięcie celów prywatnych.

Przedstawiona powyżej charakterystyka Pokolenia Y, popularna w literaturze, była przyczynkiem do realizacji badań na temat identyfikacji ekonomicznego znaczenia Pokolenia Y.

4.3. Zakres przeprowadzonych badań

Głównym celem przeprowadzonych przeze mnie badań było wskazanie zestawu metod analizy wielowymiarowej wskazanych do zidentyfikowania cech i zachowań Pokolenia Y w obszarze wieloaspektowych relacji i powiązań czynników ekonomicznych. Ponieważ cel ten był bardzo rozległy, postawiłam w swojej pracy badawczej również cele szczegółowe: teoretyczne i aplikacyjne.

Cele teoretyczne:

- wybór i prezentacja metod wielowymiarowej analizy danych adekwatnych do identyfikacji ekonomicznej charakterystyki Pokolenia Y;
- wskazanie możliwości i korzyści stosowania metod analizy danych niemetrycznych, których ideę przedstawiałam również w innych pracach, nie zaliczonych do cyklu publikacji;
- opracowanie wyników na bazie danych reprezentatywnych, nie zaś tych, które dotyczyły grup celowych.

Cele aplikacyjne:

- zgromadzenie oraz zanalizowanie danych dotyczących zachowań pokolenia Y;
- wyznaczenie wzorców, jakimi kierują się osoby z wybranego pokolenia w różnych aspektach społeczno-ekonomicznych;
- porównanie wyników badań z dostępnymi opracowaniami naukowymi;
- wypracowanie ogólnej charakterystyki dającej możliwość przyporządkowania jednostki do Pokolenia Y.

4.4. Założone i zrealizowane teoretyczne i praktyczne osiągnięcia naukowe

Moimi osiągnięciami wynikających z realizacji celów głównego, teoretycznych i aplikacyjnych związanych z przedstawionym do oceny cyklem publikacji są:

- a) ustalenie zestawu metod analizy wielowymiarowej danych niemetrycznych jako narzędzi w badaniach czynników ekonomicznych charakteryzujących Pokolenie Y;

- b) ustalenie terminologii, rozpoznanie ram czasowych narodzin Pokolenia Y oraz najczęściej wskazywanych cech rozpoznanych w badaniach zaprezentowanych w literaturze nauk ekonomicznych;
- c) ustalenie terminologii dla wykluczenia cyfrowego w powiązaniu z wykluczeniem społecznym i ubóstwem ogólnym, potwierdzenie tezy, że Pokolenie Y swobodnie i masowo korzysta z ICT oraz o zagrożeniu wykluczeniem cyfrowym Pokolenia Y;
- d) rozpoznanie problemów związanych z utrzymaniem się na rynku pracy przez Pokolenie Y;
- e) rozpoznanie opinii i przyczyn mobilności i migracji Pokolenia Y;
- f) ustalenie właściwej terminologii w kształceniu przez całe życie oraz rozpoznanie powodów, dla których Pokolenie Y realizuje doksztalcanie się;
- g) określenie czynników warunkujących równowagę między życiem prywatnym a pracą Pokolenia Y;
- h) rozpoznanie postaw młodych osób wobec działań wspólnotowych międzypaństwowych na przykładzie Unii Europejskiej.

4.5. Szczegółowa prezentacja osiągnięć naukowych

A. Ustalenie zestawu metod analizy wielowymiarowej danych niemetrycznych jako narzędzi w badaniach czynników ekonomicznych charakteryzujących Pokolenie Y

W cyklu publikacji przedstawianych do oceny zaproponowałam zestaw metod wielowymiarowej analizy danych niemetrycznych. Wskazany przeze mnie zestaw jest właściwy ze względu na zbiory danych, jakie poddawałam analizie. W prowadzonych badaniach korzystałam ze zmiennych zmierzonych na skalach nominalnej lub porządkowej. Stosowane przeze mnie określenie metody wielowymiarowej analizy danych odnosi się do badania związków między co najmniej dwiema zmiennymi. Takie podejście prezentowałam w pracy [Stanimir 2005] i jest ono zgodne z opinią Walesiaka [2002]. Metody wielowymiarowej analizy danych mogłam wprowadzić dzięki wieloletnim badaniom dotyczącym metod analizy danych, których efekty prezentowałam w pracach, które nie są zaliczane do ocenianego cyklu publikacji.

W pracy [7]² zaproponowałam uzupełnienie wyników uzyskanych na podstawie drzew klasyfikacyjnych rankingiem kolejnego zbioru cech w ramach wyróżnionych grup. Metoda analizy z wykorzystaniem drzew klasyfikacyjnych jest szeroko omawiana w polskiej literaturze (np. [Gatnar 1998; Kurzydłowski 2002; Stanimir 2012]). Ponieważ zarówno zmienna zależna, jak i zmienne niezależne były mierzone na skalach słabych, zastosowałam algorytm CHAID. Dla wyznaczonych węzłów końcowych przeprowadziłam rankingi cech, które nie brały udziału w podziale drzewa. Przykład zastosowanego rozwiązania prezentuje rys. 4 przedstawiony w części 4.5 E.

Do otrzymanych uporządkowań można zastosować współczynnik Spearmana, Kendalla lub konkordancji Kendalla. Ponieważ w analizie uwzględniłam również kolejność pojawiania się czynnika w dokonywanych wyborach respondentów, więc do podsumowania wyników wykorzystałam współczynnik V-Cramera. W analizie skorzystałam z programu IBM SPSS Statistics20 oraz pakietu `corrplot` w programie R. Dzięki zaproponowanemu sposobowi analizy mogłam szczegółowo określić różnice zaobserwowane w grupach wyróżnionych na podstawie zmiennych demograficznych. Takie postępowanie jest zgodne z postulowanym przeze mnie rozpatrywaniem charakterystyk Pokolenia Y nie jako jednej grupy wewnętrznie heterogenicznej, lecz jako wskazanie grup najbardziej homogenicznych i określenia dla nich charakterystyk istotnie różnicujących pokolenia. Drzewa klasyfikacyjne wykorzystałam również w pracy [9].

W pracy [8] zaprezentowałam możliwość uzupełnienia wyników analizy korespondencji wykresami powiązań i wykresami zgodności. Algorytm analizy korespondencji przedstawiłam w pracy [Stanimir 2005], która nie jest częścią cyklu publikacji poddawanego ocenie. Metoda ta pozwala zaprezentować w sposób graficzny powiązania między kategoriami zmiennych nominalnych lub porządkowych. W celu przeprowadzenia analizy korespondencji najczęściej korzysta się z tablicy kontyngencji. Można zatem stwierdzić, że wyniki otrzymane na podstawie analizy korespondencji uszczegóławiają wnioski otrzymane z testu niezależności χ^2 . Wykresy powiązań również bazują na tablicy kontyngencji. Komórki tabeli są przedstawiane jako prostokąty, a relacje między kategoriami obrazują wielkości i kolory prostokątów oraz ich umieszczenie nad i pod linią niezależności. Sposób wykonania takich wykresów zaprezentowałam w pracy Stanimir [2012]. Wykresy asocjacji prezentowałam również w pracy [14], korzystając z pakietu `vcd` programu R. Przykład konstrukcji wykresu asocjacji zamieściłam na rys. 6 w części 4.5 E.

² Numery w klamrach odnoszą się do wykazu prac autorki zamieszczonego powyżej (podrozdział 4.1).

Konstrukcję wykresów zgodności zaprezentowałam w pracy [8]. Wykresy te prezentują zgodność ocen dwóch zmiennych porządkowych o identycznych kategoriach, zapisanych w tablicy kontyngencji. Wykres ten jest prezentowany w polu o wymiarach $n \times n$, gdzie n to liczebność próby. W polu umieszcza się prostokąty prezentujące najwyższą zgodność. Wewnątrz prostokątów wpisane są kwadraty (obrazujące liczebności zaobserwowane na głównej przekątnej tablicy kontyngencji) oraz prostokąty (prezentujące liczebności brzegowe). Przykład wykresu zgodności zamieściłam na rys. 5 w części 4.5 E.

W artykule [12] zastosowałam analizę profili semantycznych oraz analizę korespondencji macierzy Burta w połączeniu z klasyfikacją hierarchiczną. Zmienne, które analizowałam, były zmierzone na dziesięciostopniowej skali porządkowej, co w efekcie dało pomiar na skali Stapela. Na podstawie wartości mediany każdej zmiennej wyznaczyłam profile semantyczne. W dalszym postępowaniu wybrałam analizę korespondencji do oceny relacji poszczególnych pozycji skali każdej z analizowanych zmiennych i zmiennych demograficznych opisujących obiekty. W tym celu zbudowałam macierz Burta – macierz kwadratową, symetryczną blokową. Bloki tej tablicy stanowią tablice kontyngencji par zmiennych oraz macierze zawierające liczebności wystąpień analizowanych kategorii. Sposób budowy macierzy Burta przedstawiłam w pracy [Stanimir 2005]. Jeśli macierze Burta obejmują kilka zmiennych, z których każda jest opisana kilkoma kategoriami, to występuje problem niskiej jakości odwzorowania powiązań kategorii zmiennych w przestrzeni dwu- lub trójwymiarowej. W celu rozwiązania takiego problemu zaproponowałam w pracy [Stanimir 2004] zastosowanie klasyfikacji hierarchicznej, przeprowadzanej na podstawie współrzędnych rzutowania w przestrzeni o wymiarze wyższym niż R^3 . Sposoby wyboru wymiaru przestrzeni rzutowania opisałam w [Stanimir 2007]. Analizę korespondencji przeprowadziłam w programie Statistica. Połączenie analizy korespondencji łączonej tablicy kontyngencji i klasyfikacji hierarchicznej zastosowałam w pracach [10] i [11]. W konstrukcji łączonej tablicy kontyngencji wykorzystuje się regułę addytywności. Łączona tablica kontyngencji jest tablicą blokową, składającą się z kilku tablic kontyngencji wyznaczonych dla tej samej próby, przy czym w każdej tablicy powtarzana jest jedna zmienna nazywana cechą wspólną. Przykład prezentacji wyników analizy korespondencji dla łączonej tablicy kontyngencji zaprezentowałam na rys. 8 w części 4.5 G. Szczegółowy opis konstrukcji łączonej tablicy kontyngencji znajduje się w [Stanimir 2003; 2005].

W artykule [13] zastosowałam, rzadko wykorzystywany w polskiej literaturze, wykres współrzędnych równoległych (*parallel set*). Skorzystałam z programu Parallel Sets V2.11.

Wykres tego typu pozwala prześledzić powiązania między kategoriami zmiennych nominalnych bądź porządkowych, wskazując kolejne warianty powiązań między kategoriami zmiennych. Umieszczone na wykresie pasy/wstęgi łączą wystąpienia kategorii kolejnych zmiennych. Najniższy podział wskazuje rozmiar tej części populacji, która wybiera wskazany wzorzec (ścieżkę) kategorii zmiennych. Przykład wykresu współrzędnych równoległych zamieściłam na rys. 3 w części 4.5 D.

W pracach [1] oraz [3] wykorzystałam analizę korespondencji z modyfikacją umożliwiającą analizę powiązań zmiennych rangowych z podwajaniem obserwacji. Podwajanie obserwacji oznacza w tym przypadku, że każdej przydzielonej randze przypisuje się rangę przeciwną, tworząc w ten sposób ciąg obserwacji antycechy. Takie podejście do analizy zmiennych niemetrycznych szczegółowo omówiłam w [Stanimir 2005]. Wykorzystana odmiana analizy korespondencji bazuje na algorytmie ujęcia klasycznego tej metody. Efektem jest mapa percepcji w niskim wymiarze, na której prezentowane są obiekty wraz z ich mocnymi i słabymi stronami. Przykład mapy percepcji zamieściłam na rys. 1 i rys. 2 w części 4.5 C. W pracy [1] analizę wykonałam zarówno z podwajaniem obserwacji, jak i korzystając z wielowymiarowej tablicy kontyngencji, dla której postępowanie opisuję poniżej.

Klasyczne podejście w analizie korespondencji wykorzystałam w pracy [9]. Algorytm analizy opisałam szczegółowo w [Stanimir 2005].

Analizę korespondencji dla wielowymiarowych tablic kontyngencji zastosowałam w artykule [6]. Tablica ta jest krzyżową klasyfikacją wielu zmiennych. W wierszach i kolumnach wprowadzane są warstwy. Następnie przeprowadza się analizę z algorytmem ujęcia klasycznego. Sposób postępowania omówiłam w [Stanimir 2003; 2005]. Wyniki analiz zaprezentowanych w [6] uzupełniam analizą z wykorzystaniem wykresów mozaikowych. Wykresy te składają się z płytek obrazujących wszystkie pola tablicy kontyngencji. Pola płytek są proporcjonalne do liczebności poszczególnych komórek tabeli, szerokość płytki odzwierciedla liczebności brzegowe każdej kolumny, a wysokość jest proporcjonalna do warunkowych częstości wierszy. Cieniowanie płytek określają standaryzowane odchylenia od niezależności. Opis algorytmu konstrukcji wykresów mozaikowych prezentowałam w pracach [Stanimir 2011; 2012]. Wykresy mozaikowe prezentowałam również w pracy [14], korzystając z pakietu vcd programu R. Przykład rozwiązania zamieściłam na rys. 11 w części 4.5 G.

W pracy [9] do określenia powiązań między zmiennymi nominalnymi dychotomicznymi wykorzystałam wykresy czteropolowe. Wykresy te konstruuje się dla dwóch zmiennych binarnych jednocześnie lub dla dwóch zmiennych binarnych i jednej zmiennej nominalnej z liczbą kategorii większą niż dwie. Zastosowanie wykresów czteropolowych umożliwia wskazanie kierunku i siły zależności. Wykres czteropolowy składa się z czterech klinów, z których każda może mieć inny promień. Promienie są proporcjonalne do pierwiastka liczebności komórki tabeli. Pole każdego klina jest proporcjonalne do liczebności odpowiadającej mu komórki z uwzględnieniem ilorazu szans. Kolorystyka klinów odpowiada relacjom między liczebnościami zaobserwowanymi i oczekiwanymi. Jeśli zmienne są niezależne, to kolory tracą intensywność. Przykład konstrukcji wykresu zamieściłam na rys. 7 w części 4.5 F. Sposób konstrukcji wykresów czteropolowych szczegółowo przedstawiłam w [Stanimir 2014].

W pracy [14] wykorzystałam również Róże Nightingale. Jest to odmiana wykresu słupkowego. Efektem jest wykres kołowy składający się z wycinków, których liczba odpowiada kategoriom jednej ze zmiennych. Wycinki kół mają jednakowe kąty ale różne promienie, każdy z wycinków może być podzielony ze względu na wartości kategorii drugiej zmiennej – w ten sposób powstają dodatkowe pierścienie. Przykład zamieściłam na rys. 9 w części 4.5 G.

W pracy [14] wykorzystałam profile kolumnowe i wierszowe wynikające z konstrukcji tablicy kontyngencji. Profile te najlepiej interpretuje się na podstawie ich prezentacji graficznej w porównaniu do właściwego profilu średniego. Profile konstruuje się dzieląc liczebności tablicy kontyngencji przez liczebności brzegowe wierszy (profile wierszowe) lub kolumn (profile kolumnowe). Jeżeli profil jest podobny do profilu średniego, to obrazowana za jego pomocą kategoria jednej ze zmiennych ma niezróżnicowany rozkład liczebności we wszystkich kategoriach drugiej z analizowanych zmiennych. Przykład konstrukcji profili zaprezentowałam na rys. 10 w części 4.5 G.

B. Ustalenie terminologii, rozpoznanie ram czasowych narodzin Pokolenia Y oraz najczęściej wskazywanych cech rozpoznanych w badaniach prezentowanych w literaturze nauk ekonomicznych

Na podstawie przeprowadzonego przez mnie przeglądu piśmiennictwa dotyczącego cech ekonomiczno-społecznych Pokolenia Y stwierdzam brak jednomyślności w kwestii terminologii oraz określenia lat, w których Pokolenie Y przyszło na świat. Zgromadziłam

również informacje o najczęściej wskazywanych charakterystykach pokolenia Y, niejednokrotnie definiowanych na podstawie badań przeprowadzonych dla prób celowych.

Na podstawie własnych badań, których wyniki zaprezentowałam w pracach [1]-[14] stwierdzam, że Pokolenie Y to osoby urodzone w latach 1980-1999, jednak należy wyróżniać w trakcie analiz grupę osób młodszych i starszych. Podział ten wynika z socjalizacji początkowej oraz nabywania nowych umiejętności w kolejnych latach przez Pokolenie Y w obszarze życia rodzinnego i zawodowego. Sugeruję utrzymanie jedności terminologicznej i korzystanie z określenia Pokolenie Y. Zaobserwowaną charakterystykę Pokolenia Y przedstawiam w kolejnych punktach autoreferatu (C-G).

W celu zobrazowania podstawy do wyciągnięcia powyżej zapisanych wniosków przedstawiam krótkie streszczenie przeprowadzonych studiów piśmiennictwa.

W pracach [5; 10] zaprezentowałam problem związany z próbą ujednolicenia kohorty wieku, jaką obejmuje nazwa Pokolenie Y. Najczęściej są tu wskazywane osoby urodzone między 1980 a 2000 rokiem. Część autorów proponuje nawet wcześniejszy okres, czyli 1977-1979 [Farris, Chang, Daming 2002]. Barska [2019] wskazuje, iż w krajach postsocjalistycznych przyjmuje się, że Pokolenie Y to osoby urodzone między 1984 a 1997 rokiem. Hole, Zhang, Schwartz [2010] prezentują różne ramy czasowe w zależności od krajów: Chiny, Indie (1981+), Korea Południowa (jednocześnie pokolenie X i Y, 1970+), Japonia, Rosja (1983-2000), Afryka Południowa (1990-2000), Brazylia (1981-2001), USA (1981-2001). Wskazywane są również bardzo krótkie okresy rozpatrywania Pokolenia Y w zależności od daty urodzenia, np. Lee oraz Cook [2015] podają lata 1985-1989, a Martin [2005] lata 1978-1988. Podobna sytuacja występuje przy próbie wskazania momentu przejścia od Pokolenia Y do pokolenia młodszego, najczęściej nazywanego Pokoleniem Z, np. jest to rok 1995 [Grabiwoda 2018], a według pracy [Howe, Strauss 2009] rok 2003. Taka różnorodność w określaniu kohorty wieku dla Pokolenia Y prowadzi do niewłaściwych porównań prezentowanych wyników badań.

W pracach [5; 10; 12] wskazałam używane w literaturze określenia dla Pokolenia Y. Najczęściej nazwy odnoszą się do określonej, jednej cechy lub wąskiej grupy cech. Wskazuję na terminologię: Milenialsi, Następne pokolenie, *I-pop generation*, *e-generation*. Jednak nie jest to zbiór skończony. Kolejne nazwy podaję w języku angielskim, gdyż w polskiej literaturze występują najczęściej określenia Pokolenie Y lub Milenialsi, pozostałe nie są wykorzystywane: *Generation www*, *Digital generation*, *Echo Boomers*, *N-Gens* i *the Net Generation* [Tolbize 2008]. Martin [2005] używa określeń *Non-Nuclear Family Generation*, *the Nothing-Is-Sacred Generation*, *the Wannabees*, *the Feel-Good Generation*, *Cyberkids*, *the*

Do-or-Die Generation, i *the Searching-for-an-Identity Generation*. Twenge [2006] wprowadził pojęcie *Generation Me* jako uznanie dla indywidualizmu i ukierunkowania na siebie. Natomiast *tech savvy*, *like informality*, *learn quickly* i *embrace diversity* są określeniami używanymi przez Twenge i in. [2010].

C. Ustalenie terminologii dla wykluczenia cyfrowego w powiązaniu z wykluczeniem społecznym i ubóstwem ogólnym, potwierdzenie tezy o korzystaniu przez Pokolenie Y z ICT w sposób naturalny i powszechny oraz o zagrożeniu wykluczeniem cyfrowym Pokolenia Y

Po przeprowadzeniu przeglądu piśmiennictwa na temat jakości życia, wykluczenia społecznego i ubóstwa wskazałam definicję wykluczenia cyfrowego. W trakcie prowadzonych badań ustaliłam najczęściej pojawiające się charakterystyki Pokolenia Y i sprawdziłam, czy znajdują one potwierdzenie w moich badaniach. Przedstawiłam również powiązania wykluczenia cyfrowego z wykluczeniem społecznym oraz nadrzędność ubóstwa ogólnego nad wykluczeniem cyfrowym. Wykluczenie cyfrowe jest efektem ubóstwa ogólnego. Wyniki rozważań zamieściłam w pracy [11].

Na podstawie badań, których wyniki przedstawiłam w pracach [1; 2; 3; 12], stwierdziłam, że:

- wysoki poziom dostępności do szerokopasmowego Internetu bez działań na rzecz wzrostu świadomości wad i zalet, e-umiejętności i e-odpowiedzialności nie powoduje likwidacji wykluczenia społecznego;
- Pokolenie Y w sposób odruchowy i stale korzysta z nowych technologii do realizacji znaczącej większości potrzeb;
- występuje konieczność udostępniania ICT wszystkim młodym osobom, a zwłaszcza tym pozbawionym takich możliwości, w celu wyrównania szans rozwoju ekonomiczno-społecznego;
- kontakt werbalny jest przez Pokolenie Y zastępowany wirtualnym;
- wykorzystanie nowych technologii przez trzy pokolenia dorosłych Polaków różni się tylko w niektórych obszarach; najważniejszym obszarem jest wysłanie wiadomości e-mail; pozostałe formy komunikowania się za pośrednictwem Internetu i korzystanie z mediów społecznościowych są bardzo ważne dla Pokolenia Y, a osoby starsze częściej wykorzystują ICT w celu załatwiania spraw urzędowych i obsługi bankowości

internetowej; niezależnie od wieku korzystanie z Internetu w związku z rozrywką jest podobne i ważne; Pokolenie Y najrządziej wykorzystuje Internet do załatwiania spraw urzędowych;

- w krajach Unii Europejskiej występuje znacząca rozbieżność w cyfryzacji Pokolenia Y, a w Polsce jej poziom jest przeciętny i nie umożliwia zaspokojenia oczekiwań młodych osób.

W celu zobrazowania podstawy do wyciągnięcia powyżej zapisanych wniosków przedstawiam krótkie streszczenie przeprowadzonych badań.

W artykule [3] zaprezentowałam efekt pracy poświęconej zdefiniowaniu wykluczenia cyfrowego. Podjęłam się przeglądu literatury i wypracowania koncepcji, ulokowania i powiązania wykluczenia cyfrowego i ubóstwa cyfrowego w obszarze wykluczenia społecznego i ubóstwa. Odniosłam się tu do uznanych, polskich naukowców i ich poglądów na definiowanie potrzeb, jakości i poziomu życia oraz definicji ubóstwa i wykluczenia społecznego.

W podpisanej w Genewie deklaracji zasad budowania społeczeństwa informacyjnego [World Summit ..., 2003] zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, wskazano, że społeczeństwo informacyjne ma być ukierunkowane na rozwój i włączenie społeczne, gdzie każdy może tworzyć, uzyskiwać dostęp, wykorzystywać i udostępniać informacje oraz wiedzę w celu osiągnięcia pełnego potencjału w promowaniu zrównoważonego rozwoju i poprawy jakości życia. Wątroba [2002] wskazuje, że na strukturę współczesnego społeczeństwa mają wpływ czynniki ekonomiczne oraz styl życia. Zatem proponuję, by uznać nowoczesne technologie za czynniki kształtujące struktury społeczne, gdyż są one coraz bardziej dostępne i chęć ich użytkowania również wzrasta. Łącząc nowe technologie z definicjami poziomu i jakości życia (np. [Helbich 2002]), można stwierdzić, że nowe technologie są zaliczane do obszarów potrzeb zaspokajanych drogą zakupu lub pozyskania oraz związanych z rozwojem własnej osobowości. Korzystając z tej klasyfikacji, uznaję, że nowe technologie można powiązać odpowiednio z poziomem i jakością życia. Żelazny [2013] wskazuje, że rozwój społeczeństwa informatycznego wpływa na zmiany warunków i stylu życia społecznego. Ledzińska [2012] wskazuje, że społeczeństwo informacyjne jest często traktowane jako esencja globalizacji. Natomiast Komisja Europejska [European Commision 2010] wskazuje, że "wiek i poziom wykształcenia to czynniki najczęściej wpływające na sposób korzystania z Internetu". Wykluczenie cyfrowe

wynika z ograniczenia dostępu do nowoczesnych technologii oraz ICT, a następnie może powodować wykluczenie społeczne.

Wykluczenie cyfrowe może być rozumiane w bardzo zindywidualizowanym zakresie dla poszczególnych jednostek społeczeństwa, poprzez wyróżnienie ze społeczeństwa tych jednostek, które nie mają dostępu do ICT. Uważam, że definicja wykluczenia cyfrowego powinna obejmować szerszy zakres problemu, wskazując podział społeczeństwa ze względu na możliwość uzyskania dostępu do komputera i Internetu wraz z nabyciem e-umiejętności niezbędnych w trakcie korzystania z tych technologii w życiu prywatnym i zawodowym. Opowiadam się za rozpatrywaniem wykluczenia cyfrowego, biorąc pod uwagę czynnik geograficzny. W takiej sytuacji wykluczenie cyfrowe sprowadza się do rozpoznania, w ujęciu regionalnym czy globalnym, osób, gospodarstw domowych, krajów, regionów, przedsiębiorstw, z uwzględnieniem dostępu, umiejętności i wykorzystania ICT. Szczegółowe rozważania na temat powiązania korzystania z nowych technologii, wykluczenia społecznego i wykluczenia cyfrowego zamieściłam w pracy [3]. Ostatecznie wykazałam, że dostęp do nowych technologii wpisuje się w elementy składowe podstawy dobrobytu rozumianego jako *well-being*. Natomiast biorąc pod uwagę definicję ubóstwa ogólnego podaną przez Panka [2011], stwierdziłam, że wykluczenie cyfrowe jest pochodną ubóstwa ogólnego, gdyż nie tylko skutkuje brakiem dostępu do nowych technologii, lecz także ogranicza uczestniczenie w życiu społecznym.

Prowadząc badania dotyczące wieloaspektowej charakterystyki Pokolenia Y, zgromadziłam informacje o najczęściej wskazywanych cechach opisujących tę grupę osób. Pokolenie Y to osoby swobodnie korzystające z Internetu i nowoczesnych rozwiązań technologicznych. Jak wskazuje Martin [2005], Pokolenie Y nie chce jedynie używać nowych technologii: chce mieć możliwość stałego wyrażania swoich opinii, a także uczestniczyć w tworzeniu nowych rozwiązań. Jak wskazują Lee i Cook [2015], Pokolenie Y jest pierwszym, które chce osiągać korzyści z użytkowania Internetu i świadomie decyduje się na nadzór *on-line*. Bezproblemowe, w znaczeniu automatyczne i nieograniczone, korzystanie z Internetu i ICT przez Pokolenie Y powoduje częściej konieczność niż chęć korzystania również przez pokolenia starsze z tych rozwiązań.

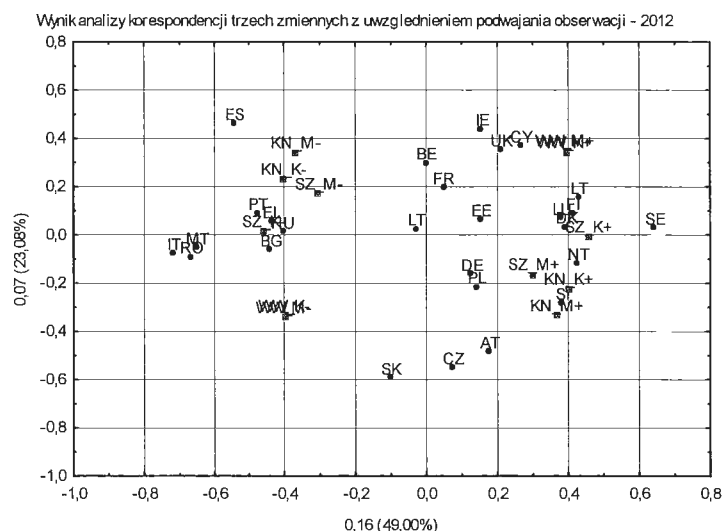
Kolejną cechą charakteryzującą Pokolenie Y jest szybkość podejmowania działań oraz decyzji, reakcji na bodźce, lecz także oczekiwanie natychmiastowej informacji zwrotnej. Ta cecha wspomagana przez szybkość działania urządzeń i rozwiązań ICT powoduje, że nowe technologie odgrywają w życiu Pokolenia Y znacząco większą rolę niż w życiu starszych pokoleń. Martin [2005] określił tę cechę Pokolenia Y jako pilne poczucie natychmiastowości.

Ta intensyfikacja określenia (poczucia natychmiastowości) jest celna i podtrzymywana przez innych autorów.

W pracy [12] wskazałam, że Pokolenie Y jest pierwszym pokoleniem, które traktuje Internet jako miejsce wszechwiedzy, jego członkowie poszukują i znajdują tam wszystkie potrzebne informacje, przy czym często nie sprawdzając ich poprawności. Trafnie wskazuje Selwyn [2009], że ekspansji nowych technologii nie można uniknąć, jednak należy zastanowić się nad sposobem ich wykorzystania.

W celu rozpoznania problemu wykluczenia cyfrowego poprzedziłam badania analizami sytuacji związanej z działaniami na rzecz włączenia społecznego deklarowanymi przez kraje członkowskie w ramach realizacji strategii Europa2020. Wyniki badań przedstawiłam w artykule [1]. Skupiłam tu swoją uwagę na jednej z trzech inicjatyw przewodnich, tzn. włączeniu społecznym. Natomiast należy pamiętać, że inteligentny i trwały wzrost gospodarczy (pozostałe dwie inicjatywy przewodnie) stanowią wytyczne, których właściwa realizacja ma przyczyniać się do ograniczenia wykluczenia społecznego. Wskaźnikami bezpośrednio powiązanymi z realizacją strategii Europa2020 w obszarze włączenia społecznego są: zwiększenie stopy zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat; zmniejszenie udziału uczniów przedwcześnie kończących edukację; zwiększenie udziału osób z wykształceniem wyższym w grupie wieku 30-34 lat oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Analizując poziomy tych wskaźników w Polsce w latach 2007-2011, wskazałam, że osiągnięcie celów, jakie zadeklarowała Polska w ramach rozpatrywanej strategii, było na dobrej drodze. Wartości trzech wskaźników zbliżały się do deklarowanych celów krajowych, a w odniesieniu do zmniejszenia udziału uczniów przedwcześnie kończących naukę wartość tego wskaźnika wzrosła w kolejnych latach. W 2017 roku wskaźniki osiągnęły poziom referencyjne dla Polski lub były do nich bardzo zbliżone. Aby ocenić, jak wyglądał poziom realizacji tych celów w latach 2007-2011 w krajach członkowskich UE, przeprowadziłam klasyfikację hierarchiczną oraz zastosowałam analizę korespondencji. Na podstawie klasyfikacji metodą Warda dla każdej zmiennej wyróżniłam grupy krajów w podziale na płeć, o wysokim i niskim poziomie realizacji celu. W większości krajów występowały różnice w obserwowanych poziomach wskaźników dla kobiet i mężczyzn – przeciwnie w Polsce. W ramach dążenia do obniżenia frakcji uczniów przedwcześnie kończących naukę działania te dla kobiet i mężczyzn były w Polsce wysoko ocenione (najlepsza klasa), natomiast w zakresie dążenia do wzrostu stopy zatrudnienia zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn wyniki były bardzo niskie. Dla pozostałych dwóch czynników klasyfikacja wyników zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn wskazywała na

przeciętne postępy. Korzystając z analizy korespondencji z podwajaniem obserwacji dla podanych wskaźników związanych z wykluczeniem społecznym, wskazałam mocne i słabe strony krajów Unii Europejskiej w dążeniu do realizacji włączenia społecznego jako celu strategicznego. Wyniki uzyskane w 2012 roku prezentuje rys.1.

Rys. 1. Mocne i słabe strony krajów członkowskich UE w 2012 r. w zakresie włączenia społecznego³

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu (lfsi_emp_a, edat_lfse_14, edat_lfse_07, ilc_peps01) z wykorzystaniem programu Ststistica10, [1].

Po przeprowadzeniu analizy wskazałam, że w 2011 roku najbardziej istotnym problemem dla Malty było realizowanie, zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn, celu związanego z udziałem osób z wykształceniem wyższym w wieku 30-34 lata. Natomiast w 2012 roku ważniejszym problemem na tle realizacji wskaźników przez innych kraje okazała się realizacja wskaźnika związanego ze stopą zatrudnienia. W 2011 roku dla Łotwy, Hiszpanii, Bułgarii, Węgier i Grecji słabymi stronami (niezależnie od płci) były frakcja osób przedwcześnie kończących naukę, zagrożenie ubóstwem oraz stopa zatrudnienia. Cechy te były mocnymi stronami w Holandii, Niemczech, Danii, Słowenii, Austrii i Czechach (w 2012 roku była to mocna strona Holandii, Niemiec, Słowenii i Polski). W 2011 roku dla Polski nie można było wskazać charakterystycznej słabej bądź mocnej strony. Analiza rozwiązań szczegółowych w zakresie realizacji wybranych aspektów strategii Europa2020 we wskazanej grupie wieku powinna odnosić się do scharakteryzowanych warunków regionalnych, krajowych lub globalnych.

W artykule [2] przedstawiłam sytuację w Polsce związaną z realizacją koncepcji strategii Europa2020 w ramach celu inteligentny rozwój. Pod uwagę wzięłam pozycję Polski w realizacji założeń strategii oraz wartości współczynnika Digital Economy and Society Index

³ oznaczenia na rysunku: SZ - stopa zatrudnienia, KN - uczniowie przedwcześnie kończący edukację, KN - udział osób z wykształceniem wyższym, znak "+" oznacza mocne strony, znak "-" słabe strony.

(DESI). Indeks DESI niestety nie jest idealnym wskaźnikiem, ponieważ część subwskaźników jest obserwowana w okresach rzadszych niż roczny okres publikowania informacji o społeczno-ekonomicznym rozwoju cyfrowym krajów członkowskich Unii Europejskiej. Na tę niedogodność wskazywałam również w artykule [3]. W 2007 roku w Polsce 72% gospodarstw domowych miało dostęp do szerokopasmowego Internetu. Była to 19 pozycja wśród krajów Unii Europejskiej. W 2014 roku 95%, a w 2018 roku 94% gospodarstw domowych miało dostęp do Internetu szerokopasmowego. Pozycja Polski, mimo tak wysokiej wartości wskaźnika, jest jedną z ostatnich w rankingu krajów członkowskich. Przeanalizowałam również zależność między efektami starań o dostępność szerokopasmowego Internetu a wskaźnikiem DESI. Dzięki zastosowaniu rangowania krajów pod względem dostępności Internetu oraz poziomu realizacji DESI wskazałam, że udostępnienie narzędzia, jakim są nowoczesne technologie, nie jest wystarczające. Jednocześnie z dostępem do Internetu społeczeństwo musi posiadać właściwe e-umiejętności, by móc w pełni korzystać z ICT.

Wyniki szczegółowej analizy wskaźnika DESI w zakresie umożliwiającym znalezienie różnic między europejskimi reprezentantami Pokolenia Y przedstawiłam w artykule [3]. Część składowych indeksu nie jest możliwa do zaobserwowania dla jednostek czy gospodarstw domowych, gdyż odnosi się do cyfryzacji gospodarki w obszarach łączności, kapitału ludzkiego, integracji technologii cyfrowych, cyfrowych usług publicznych, a zatem nie jest możliwy ich pomiar z poziomu jednostkowego odbiorcy. Jedyne obszary, w których możliwe jest wyróżnienie realizacji cyfryzacji ze względu na wiek, to obszary korzystania z Internetu. Każda z składowych wskaźników DESI jest mierzona w przedziale $\langle 0; 1 \rangle$, gdzie wyższy poziom wskaźnika oznacza wyższy poziom cyfryzacji gospodarki i społeczeństwa. Zaobserwowałam, że ze wszystkich obszarów indeksu DESI dla Polski, najniżej oceniana jest cyfryzacja w zakresie integracji technologii cyfrowych. Poziom wskaźnika w obszarze korzystania z Internetu w 2015 roku wskazywał, że Polska zajmowała odległe, 23 miejsce w rankingu. Najwyższe miejsce, 14, Polska zajmowała w obszarze cyfrowych usług publicznych.

Poszukując odpowiedzi na pytanie, czy wykluczenie cyfrowe i wykluczenie społeczne oraz ubóstwo są ze sobą powiązane, przeprowadziłam analizę poziomu stopy bezrobocia, zagrożenia ubóstwem oraz wskaźnika DESI w krajach Unii Europejskiej. Wybór takiej grupy krajów był zasadny ze względu na zróżnicowane poziomy rozwoju gospodarczego, a jednocześnie realizację tej samej strategii, którą jest strategia Europa2020. Natomiast wybór czynników, które były porównywane, wynikał z zapisów Narodowej Strategii Integracji

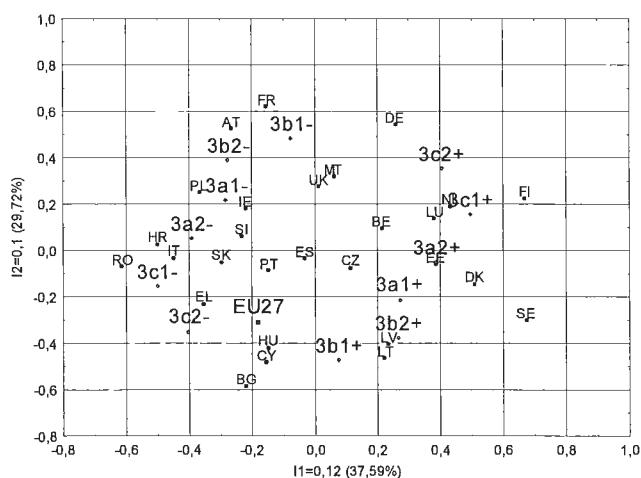

Spółecznej dla Polski [NSIS 2003], gdzie stwierdzono, że wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie czynnego i biernego korzystania z podstawowych instytucji publicznych oraz rynków, a tym samym powinny być one dostępne szczególnie dla osób ubogich. Rozciągając to stwierdzenie na nowoczesne technologie, uważam, że dostęp do Internetu osób ubogich powinien być zagwarantowany, aby wzrosły ich szanse na włączenie społeczne. Wynik analizy dla roku 2015 prezentowałam w pracy [3]. Stwierdziłam, że poziom zagrożenia ubóstwem był porównywalny ze średnią unijną, wartość wskaźnika DESI była niska (0,38), stopa bezrobocia zaś była niższa niż w UE. W trakcie analizy wyróżniłam kraje (Dania, Szwecja, Finlandia, Holandia), w których indeks DESI był bardzo wysoki, a stopa bezrobocia i wskaźnik zagrożenia ubóstwem niskie. Jednak między pozostałymi krajami nie wykryłam prawidłowości w powiązaniach tych trzech wskaźników łącznie. Na przykład Estonia i Grecja wykazywały wysoką stopę bezrobocia, ale w porównaniu z Polską miały wyższy wskaźnik DESI i porównywalny poziom zagrożenia ubóstwem. Przeanalizowałam relację jedynie między wskaźnikiem DESI i wskaźnikiem ubóstwa i stwierdziłam, że występuje tu wysoka korelacja ujemna. Wzrost wskaźnika ubóstwa powoduje spadek indeksy cyfryzacji.

W artykule [3] zwróciłam również uwagę na fakt, że zgodnie z wytyczną Europejskiej Agendy Cyfrowej, młodym pokoleniom należy zapewnić dostęp do Internetu i możliwie pełnej gamy produktów i usług z tym związanych. Korzystanie z tych rozwiązań, jak wspominałam w artykule [12], gwarantuje Pokoleniu Y lepsze możliwości zatrudnienia i wpływa na ograniczenie wykluczenia społecznego. Również Ledzińska [2012] wskazuje, że dla osób pracujących koncepcyjnie najnowsze technologie umożliwiają dostęp do informacji i wiedzy. Spełnienie wymagań stawianych przez Europejską Agendę Cyfrową nie tylko daje możliwość realizacji strategii Europa2020 w wymiarze krajowym, lecz także wpływa na dążenie do ukształtowania Unii Europejskiej jako wspólnoty narodów dążących do inteligentnego i zrównoważonego rozwoju na rzecz włączenia społecznego.

W pracy [2] przedstawiłam wyniki badań nad poszukiwaniem różnic w sposobie i celu korzystania z Internetu między trzema pokoleniami Polaków. Tak postawiony problem udało mi się zbadać w wielu aspektach. Różnica w korzystaniu z Internetu jest bardzo duża, jeśli porównać Pokolenie Y (91%) oraz Pokolenie BB (Baby Boomers) (33%). Natomiast 24% Pokolenia X nie korzysta z Internetu. Czas poświęcany na korzystanie z Internetu jest najdłuższy dla Pokolenia Y, choć różnica między BB a Pokoleniem X jest niewielka. Ponieważ obecnie korzystanie z Internetu nie musi wiązać się z korzystaniem z komputera, więc sprawdziłam również, jak wyglądają różnice w tym względzie między pokoleniami. Dla wszystkich trzech pokoleń dostęp do Internetu najczęściej wiąże się z korzystaniem z

Szczegółową analizę najczęstszych przyczyn korzystania z Internetu przez Pokolenie Y w 2015 roku w ujęciu międzynarodowym przeprowadziłam na podstawie wskaźnika DESI w obszarze: korzystanie i dostęp do Internetu. Wyniki zaprezentowałam w artykule [3]. Przeanalizowałam składowe DESI w zakresie: a) wiadomości, b) muzyka, filmy i gry, c) połączenia wideo, d) sieci społecznościowe, e) bankowość, f) zakupy. Pokolenie Y w każdym z wymienionych obszarów zarówno w Polsce, jak i w Unii Europejskiej w znacznie wyższym stopniu korzystało z Internetu niż osoby z pozostałych grup wieku. Przeciętne wyniki w Unii Europejskiej w wybranych obszarach wykorzystania Internetu były dla Pokolenie Y wyższe niż w Polsce. Dla wymienionych wskaźników wyznaczyłam rangi według poziomów wskaźnika DESI w poszczególnych krajach. Następnie na podstawie analizy korespondencji z podwajaniem obserwacji wskazałam powiązania krajów z ich mocnymi lub słabymi stronami. Wyniki uzyskane dla danych z 2015 roku zawiera rys 2.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, z wykorzystaniem programu Statistica, [3].

⁴ Składowe DESI w zakresie: 3a1 Wiadomości, 3a2 Muzyka, filmy i gry, 3b1 Połączenia wideo, 3b2 Sieci społecznościowe, 3c1 Bankowość, 3c2 Zakupy, znak "+" oznacza mocne strony, znak "-" słabe strony.

Polska znalazła się w grupie wraz z Austrią, Grecją, Słowenią, Słowacją, Węgrami, Włochami, gdzie w trzech obszarach charakterystyczne były słabe strony. Najważniejszymi problemami w realizacji Europejskiej Agendy Cyfrowej są: przesyłanie wiadomości, odtwarzanie muzyki, oglądanie filmów oraz gry. Ostatnim problemem cyfryzacji jest korzystanie z sieci społecznościowych. Biorąc pod uwagę wnioski wyciągnięte na podstawie analiz opisanych w pracy [2], gdzie komunikowanie się i rozrywka były najczęściej podawanymi potrzebami realizowanymi za pośrednictwem Internetu przez młodych Polaków, należy stwierdzić, że konieczne jest dalsze dążenie do zrealizowania wytycznych Europejskiej Agendy Cyfrowej.

D. Rozpoznanie problemów związanych z utrzymaniem się na rynku pracy przez

Pokolenie Y

W literaturze toczy się wiele dyskusji na tematy związane z funkcjonowaniem Pokolenia Y na rynku pracy. Jednak nie można znaleźć próby charakterystyki tej grupy osób w wielu aspektach, a nie tylko zawodowych. Brakuje analiz powiązania charakterystyki Pokolenia Y w miejscu pracy z np. przynależnością regionalną lub do grup społeczno-demograficznych. W moich pracach, stanowiących cykl publikacji poddawanych ocenie, wiele uwagi poświęciłam różnicom aktywności Pokolenia Y w różnych dziedzinach życia. Kolejne publikacje będą zawierały dalsze rozwijanie tego tematu.

Cechami często podawanymi w literaturze opisującymi zachowania Pokolenia Y w miejscu pracy są wielozadaniowość i stałe dokonywanie kilku wyborów jednocześnie [Parment 2013]. Gursoy i in. [2008] wskazują, że powyższe cechy wiążą się z oczekiwaniem nieustającej oceny, wyznaczaniem nowych kierunków działań i motywacji. Ponadto Pokolenie Y chce otrzymywać bodźce i zachęty do podejmowania kolejnych działań. Jednak bardzo istotnym czynnikiem, dla którego Pokolenie Y podejmuje pracę, jest cel, jakim jest dążenie do samorealizacji dzięki pracy. Martin pisze o pokoleniu *X-treme sports*, gdyż od lat szkolnych było ukierunkowywane na współzawodnictwo, realizowanie nowych wyzwań i korzystanie ze zmieniających się, coraz to nowych możliwości. Według Twenge i in. [2010] Pokolenie Y docenia telepracę i możliwość pracy w niepełnym wymiarze godzin lub tymczasowego zwolnienia się, by mieć czas na wychowanie dzieci, podróże lub spędzanie czasu z przyjaciółmi. Z drugiej jednak strony, jak słusznie zauważa Makuch [2012], Pokolenie to jest najbardziej dotknięte konsekwencjami kryzysu, takimi jak ryzyko, niepewność jutra, strata finansowa.

Wnioski z przeprowadzonych przeze mnie badań są następujące:

- sytuacja na rynku pracy w Polsce (dla) osób młodszych jest lepsza niż (dla) osób starszych;
- luka zatrudnienia w Polsce w porównaniu do innych krajów dla Pokolenia Y jest większa;
- sytuacja zatrudnienia kobiet i mężczyzn z Pokolenia Y w Polsce w porównaniu do krajów europejskich jest przeciętna, mimo niskiego poziomu bezrobocia występuje luka zatrudniania;
- kobiety z wyższym wykształceniem z Pokolenia Y w Polsce stanowią wyższą frakcję niż mężczyźni;
- Pokolenie Y w Polsce optymistycznie ocenia swoje zatrudnienie;
- Pokolenie Y w Polsce odczuwa potrzebę doksztalcania w celu utrzymania pracy;
- komunikatywność i umiejętność pracy w zespole są czynnikami niezbędnymi według Pokolenia Y z krajów najdłużej uczestniczących w Unii oraz Bułgarii i Rumunii;
- dla wszystkich Europejczyków z Pokolenia Y w trakcie poszukiwania pracy niezbędne są znajomość języków obcych oraz umiejętności związane z nowymi technologiami;
- Pokolenie Y z różnych krajów Unii podaje różne powody, przez które nie znaleźli pracy.

Warunkiem inteligentnego i zrównoważonego rozwoju opartego na włączeniu społecznym jest, oprócz wielu innych czynników, obszar działań społecznych. Europejski filar praw socjalnych, ustanowiony w 2017 roku przez Parlament Europejski, Radę i Komisję Europejską, określa zasady i prawa obywateli UE dające możliwość poprawy warunków pracy i życia. W Unii Europejskiej zatrudnienie osób w wieku 20-64 od 2008 roku rośnie. W 2018 roku przeciętna stopa zatrudnienia w UE wyniosła 73,2%. Luka zatrudniania kobiet i mężczyzn od 2008 roku zmniejszyła się i od 2016 roku wynosi ok. 11,5 punktu procentowego. Stopa bezrobocia po 2014 roku obniża się, również wśród osób młodych. Czynnikiem sugerowanym w strategii Europa2020, który pośrednio przyczynia się do zmniejszenia bezrobocia, jest dążenie do zdobycia wykształcenia wyższego. Udział osób posiadających wykształcenie wyższe w Unii Europejskiej wzrasta, w 2013 roku było to 25,4% Europejczyków (27% kobiet i 23,8% mężczyzn), a w 2017 roku 28,5% (30% kobiet i 25,9% mężczyzn).

W artykule [4] przedstawiłam wyniki analizy czynników związanych z zatrudnieniem, bezrobociem i dążeniem do posiadania wyższego wykształcenia wśród kobiet i mężczyzn z Pokolenia Y i pokoleń starszych w krajach Unii Europejskiej. W 2013 roku największa luka zatrudnienia wynikająca ze stopy zatrudnienia kobiet i mężczyzn z Pokolenia Y występowała w Polsce (12,7 p.p.), Słowacji (12,85 p.p.) i Czechach (14,7 p.p.), a dla osób starszych we Włoszech (20,6 p.p.), Czechach (21,8 p.p.) i na Malcie (31,8 p.p.). Porównując te wyniki z

rokiem 2017, należy stwierdzić, że największa luka zatrudnienia jest obserwowana w tych samych krajach. W Polsce dla osób młodszych wzrosła do poziomu 13,2 p.p., a dla starszych pokoleń utrzymała się na poziomie z 2013 roku, czyli 14,5 p.p. Stopa zatrudnienia w Polsce zarówno w 2013, jak i w 2017 roku utrzymywała się na średnim poziomie (niezależnie od płci i wieku). Na uwagę zasługuje fakt, że stopa bezrobocia w Polsce w 2017 roku była jedną z niższych we wszystkich analizowanych grupach demograficznych, gdy w 2013 roku osiągała wartości przeciętne na tle krajów Unii. Analiza frakcji osób z wykształceniem wyższym wskazuje, że z wyjątkiem osób starszych w Niemczech i Austrii, w 2013 roku więcej kobiet niż mężczyzn posiadało wyższe wykształcenie. Sytuacja ta utrzymała się do 2017 roku. W Polsce udział zarówno młodszych, jak i starszych kobiet z wykształceniem wyższym jest o ok. 15 p.p. wyższy niż mężczyzn. Takie zobrazowanie sytuacji na rynku pracy wskazuje na konieczność dalszej analizy problemów związanych z zatrudnieniem. Wykorzystując klasyfikację hierarchiczną, wskazałam grupy krajów europejskich, gdzie sytuacja na rynku pracy osób młodszych jest zadowalająca. Wyniki porównałam z wynikami analogicznej analizy wykonanej dla pokoleń starszych. Na podstawie przeprowadzonej analizy wskazałam, że dla osób starszych można wyróżnić bardziej ustabilizowane grupy pod względem realizacji analizowanych czynników. W badaniu grup wyznaczonych dla osób młodszych trudno jest wskazać klasę, w której wszystkie czynniki będą bardzo dobrze oceniane. Wskazałam, że zarówno dla pokoleń starszych, jak i młodszych rynek pracy jest bardzo źle oceniany w Grecji i Hiszpanii. Najlepsze warunki na rynku pracy dla osób starszych występowały w Danii, Estonii, Finlandii, Niemczech Holandii, Luksemburgu i Wielkiej Brytanii oraz Irlandii i na Cyprze. W grupach obejmujących Polskę wartości analizowanych czynników wymagały znacznej uwagi. Dla osób młodszych odnotowano przeciętne poziomy zatrudnienia dla kobiet, a wysokie dla mężczyzn oraz niską frakcję mężczyzn z wykształceniem wyższym. Dla osób starszych z kolei obserwowano niską stopę zatrudnienia kobiet i niski udział kobiet i mężczyzn z wykształceniem wyższym. Dzięki przeprowadzonej analizie nakreśliłam ramy problemów, z jakimi stykają się młodzi ludzie wkraczający na rynek pracy. Pokolenie Y jest nazywane pokoleniem otwartym na zmiany, stale uczącym się. Zatem być może ich postrzeganie zatrudnienia wpłynie na zmianę kształtu rynku pracy w Polsce.

Rozwijając zagadnienie związane z postrzeganiem przez Pokolenie Y sytuacji na rynku pracy, sprawdziłam, jak najmłodsi pracownicy postrzegają stabilność i pewność zatrudnienia w relacji do konieczności stałego doksztalcenia się. Kształcenie przez całe życie jest wskazywane w literaturze jako cecha szczególnie wyostrożona dla Pokolenia Y w porównaniu do pokoleń starszych.

W artykule [5] zaprezentowałam wyniki analizy przeprowadzonej na podstawie danych Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS) dotyczących subiektywnej oceny pewności zatrudnienia oraz powiązania uczenia się nowych rzeczy z zatrudnieniem. Analizę przeprowadziłam dla młodszych i starszych, kobiet oraz mężczyzn z pokolenia Y, porównując wyniki uzyskane w krajach uczestniczących w badaniu w latach 2004 i 2010. Wiek respondentów z Pokolenia Y podzieliłam na dwie klasy w każdym roku. W 2004 roku byli to 18-24-latkowie i 25-29-latkowie, a w 2010 roku były to grupy o 6 lat starsze, czyli mające 18-30, 31-35 lat. Stwierdziłam, że w 2004 roku starsza grupa Pokolenia Y w Polsce optymistycznie oceniała pewność swojego zatrudnienia, młodszy był bardziej sceptyczny. W 2010 roku zarówno kobiety, jak i mężczyźni w obydwu grupach wieku postrzegali swoje zatrudnienie jako bardzo pewne. Inaczej oceniali pewność swojego zatrudnienia kobiety i mężczyźni niezależnie od wieku z pozostałych krajów biorących udział w ESS w 2004 roku. Wszyscy twierdzili, że ich zatrudnienie jest bardzo pewne. W 2010 roku kobiety z obydwu analizowanych grup wieku mniej optymistycznie niż w okresie poprzednim oceniały pewność swojego zatrudnienia.

Między kobietami i mężczyznami w obydwu grupach wieku w Polsce nie występują różnice w ocenie konieczności doksztalcania wynikającej z zatrudnienia w 2004 roku. Podobnie w pozostałych krajach biorących udział w badaniu ESS – z tą różnicą, że nacisk na doksztalcanie jest wyższy niż w Polsce. W 2010 roku przekonanie o konieczności doksztalcania według wszystkich młodych Polaków wzrosło, a starsze Pokolenie Y w krajach biorących udział w ESS wskazało na mniejszą intensywność w podejmowaniu takich działań.

Analiza przeprowadzona na podstawie danych ESS powinna być kontynuowana w kolejnych latach, aby sprawdzić, czy zmniejszenie intensywności przekonania o konieczności doszkalania w związku z zatrudnieniem wynika z nabycia umiejętności w miejscu pracy, czy z zaniechania dalszego uczenia się. Przedstawiając przykład Polski, wskazałam, że konieczne jest rozpoznanie warunków panujących na rynku pracy, przy czym nie chodziłoby o zróżnicowaną grupę państw, lecz o analizy wykonane oddzielnie, porównując następnie wyniki. Pokolenie Y deklaruje chęć uczenia się nowych rzeczy, jednak jest to najczęściej powiązane z inną cechą wskazywaną jako charakterystyczna dla tej grupy osób, czyli osiąganie korzyści nie tylko w miejscu pracy, lecz także w życiu prywatnym. Po analizie cech wszystkich pokoleń na rynku pracy okazało się, że w zarządzaniu młodymi pracownikami bardzo ważne są: możliwość rozwoju zawodowego, dostęp do nowoczesnej technologii, zarządzanie zadaniami i wielozadaniowość oraz ciągła informacja zwrotna. Pracodawca

chcący dobrze zarządzać Pokoleniem Y powinien pozwolić mu na zachowanie równowagi między pracą a życiem prywatnym.

Dla pokolenia Y praca jest najlepszym miejscem do nauki miękkich i twardych umiejętności. Z tego względu podjęłam się sprawdzenia kolejnych cech Pokolenia Y.

Istotnym elementem charakterystyki Pokolenia Y jest określenie, jak młodzi ludzie oceniają potrzeby rynku pracy oraz czy potrafią skonfrontować swoje umiejętności z oczekiwaniami pracodawców. W artykule [6] zaprezentowałam wyniki analiz przeprowadzonych dla Pokolenia Y z krajów przystępujących do Unii Europejskiej w różnych okresach. Skorzystałam z danych Eurobarometru. Poznanie samooceny różnych kulturowo osób z Pokolenia Y pochodzących z krajów o różnym poziomie rozwoju gospodarczego i, jak wskazano powyżej, z bardzo zróżnicowanych pod względem sytuacji na rynkach pracy krajów, jest niezmiennie istotne z punktu widzenia istnienia otwartego rynku pracy w Unii Europejskiej. Korzystając z analizy korespondencji dla wielowymiarowych tablic kontyngencji oraz wykresów mozaikowych, otrzymałam bardzo ciekawe wnioski o postrzeganiu najbardziej istotnych czynników umożliwiających znalezienie dobrej pracy oraz przeszkód, które nie pozwalają tej pracy znaleźć. Niezależnie od okresu przystąpienia do Unii Europejskiej, Pokolenie Y wskazywało, że najważniejszą umiejętnością, którą należy posiadać, by aplikować na dobrą posadę, jest komunikatywność i umiejętność pracy w zespole. Ukończone szkolenia i kursy wskazywali mieszkańcy krajów, które tworzyły Unię przed 2004 rokiem oraz Bułgarzy i Rumunii. Dla młodych osób z krajów, które przystąpiły do Unii w 2004 roku, był to czwarty w kolejności powód. Na drugim miejscu była znajomość języków obcych. We wszystkich trzech grupach krajów na trzecim miejscu znalazły się umiejętności związane z IT, obsługą komputera oraz nowymi technologiami w zakresie komunikacji. Dla osób z krajów najdłużej uczestniczących w Unii istotna była ponadto znajomość języków obcych, a dla mieszkańców krajów, które przystąpiły do Unii w 2007 roku, przedsiębiorczość i znajomość reguł rządzących biznesem. Młodemu Polakom odpowiadała charakterystyka przeprowadzona dla krajów, które przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 roku. Zastosowanie analizy korespondencji umożliwiło mi dokonanie dogłębnej oceny postrzegania niezbędnych umiejętności i przeszkód w staraniu się o pracę. W krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku, młodzi ludzie, którzy wskazywali jako niezbędne do znalezienia pracy umiejętności posługiwania się językami obcymi, wskazali również, że najważniejszymi przyczynami problemów ze znalezieniem pracy są braki szkoleń oraz doświadczenia praktycznego. Wśród tych osób znalazły się te, które nie znalazły możliwości zatrudnienia w swoim kraju (i zapewne z tego powodu uważają, że umiejętności

językowe są istotne), oraz te, które znalazły pracę. Umiejętności związane z nowymi technologiami (informatyczne, komputerowe i komunikacyjne) były wskazane jako najbardziej przydatne w znalezieniu pracy opisującej młodych ludzi z Bułgarii i Rumunii, dla których najważniejszymi powodami kłopotów ze znalezieniem pracy były braki w szkoleniach oraz niskie umiejętności praktyczne. Nowoczesne technologie jako atut w trakcie poszukiwania pracy były wskazywane przez młodych Europejczyków z krajów UE-15, dla których przeszkodą w znalezieniu pracy było niewystarczające wykształcenie. Pokolenie Y z krajów przystępujących do Unii w 2007 roku, dla których powodem niez znalezienia pracy był brak właściwego wykształcenia, wskazywali, że do zdobycia dobrej pracy istotne jest posiadanie umiejętności pracy w zespole oraz komunikatywność.

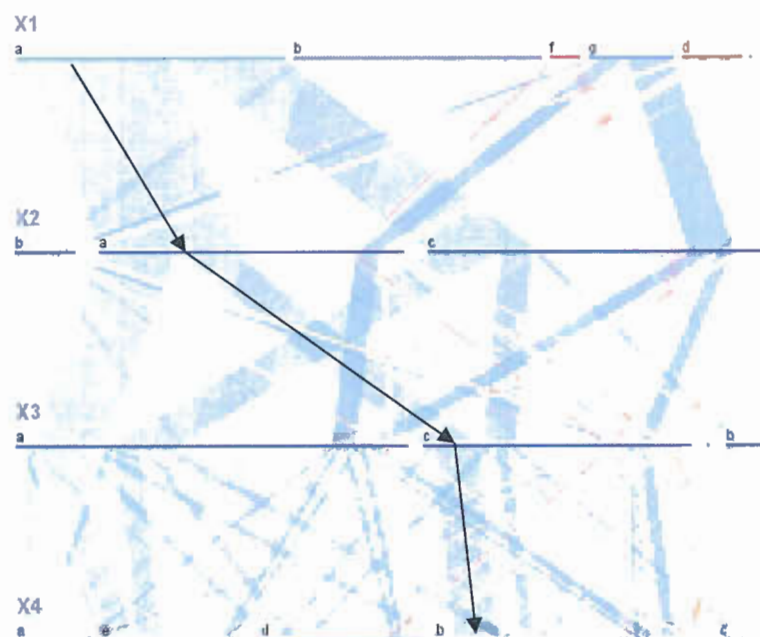
W artykule [6] przedstawiłam również wykresy mozaikowe, które uzupełniają i potwierdzają wyniki analizy korespondencji, a przejrzysta forma wizualizacji umożliwia szybkie wyciąganie wniosków. Dla Pokolenia Y, z krajów najdłużej uczestniczących w Unii Europejskiej, najsilniejsza relacja dodatnia występuje między brakiem doświadczenia jako przeszkodą w znalezieniu pracy oraz komunikatywnością i pracą zespołową jako konieczne umiejętności w trakcie poszukiwaniu pracy.

Wśród Pokolenia Y z krajów, które przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 roku, często wskazywano łącznie, że koniecznymi umiejętnościami w znalezieniu dobrej pracy są komunikatywność i praca zespołowa, a przeszkodą w znalezieniu pracy są niewystarczająca wiedza nabyta w szkole i brak szkoleń.

W artykule [13], na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego, zdefiniowałam profil aplikanta kończącego studia ekonomiczne. Profil ten zgadzał się w wielu aspektach z charakterystykami Pokolenia Y przedstawianymi w literaturze. Najważniejsze wnioski są następujące: w wyborze miejsca pracy najważniejszy jest poziom oferowanego wynagrodzenia, następnie brane są po uwagę elementy socjalne oferowane przez firmę (pakiety socjalne, bonusy, elastyczne godziny pracy), tak samo ważne są: precyzyjnie określony zakres obowiązków, stabilność zatrudnienia i lokalizacja firmy, najmniej istotne jest posiadanie znajomych w firmie. Pokolenie Y przy wyborze oferty pracy nie kieruje się wizerunkiem firmy.

W artykule [13] zaprezentowałam również postrzeganie przydatności kierunku studiów i szkoły wyższej przez pryzmat ich przydatności w dalszej karierze zawodowej (rys. 3).

Rys. 3. Wykres współrzędnych równoległych dla zmiennych X1, X2, X3, X4⁵
 Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem Parallel Sets V2.1, [13].

Jedną ze ścieżek zaznaczyłam na rysunku 4 strzałkami. Jest to największa grupa, obejmująca 6% badanej populacji: osoby, które wybrały uniwersytet ze względu na zgodność swoich zainteresowań (X1a), uważały, że badania będą pomocne w znalezieniu preferowanej pracy lub zawodu (X2a) nie mieli pracy (X3c), a po ukończeniu studiów chcieli pracować w dużej firmie (X4b).

W pracy [2] wskazałam, że w trakcie procesu poszukiwania pracy i aplikacji nie można zrezygnować z komunikacji tradycyjnej, lecz wspierać ją przez komunikację z wykorzystaniem technologii informatycznych. Szybkość, z jaką Pokolenie Y przyswaja wiedzę związaną z nowinkami technologicznymi służącymi komunikowaniu się, wyrażaniu i wymianie opinii, jest większa niż dla innych pokoleń. Dzięki współdziałaniu między pokoleniami można dążyć do wskazania właściwej drogi użytkowania Internetu i mediów społecznościowych.

E. Rozpoznanie opinii i przyczyn mobilności i migracji Pokolenia Y

Pokolenie Y jest w literaturze charakteryzowane jako osoby mobilne, dobrze wykształcone, również pod kątem znajomości języków obcych, otwarte na różnice kulturowe. Pokolenie Y uważa, że cechy te umożliwiają zmianę pracy czy miejsca zamieszkania w

⁵ X1 - przyczyna wyboru uczelni wyższej (a - zainteresowania, b - prestiż uczelni, c - łatwe egzaminy, d - brak egzaminów, e - łatwe studia, f - znajomi wybrali te studia, e - inne), X2 czy studia pomogą w znalezieniu preferowanej pracy? (a - tak, b - nie, c - nie wiem), X3 - czy pracujesz (a - tak, b - dorywczo, c - czasami), X4 - gdzie chcesz pracować po studiach (a - własna firma, b - duża firma, c - mała firma, d - stanowisko kierownicze, e - inne).

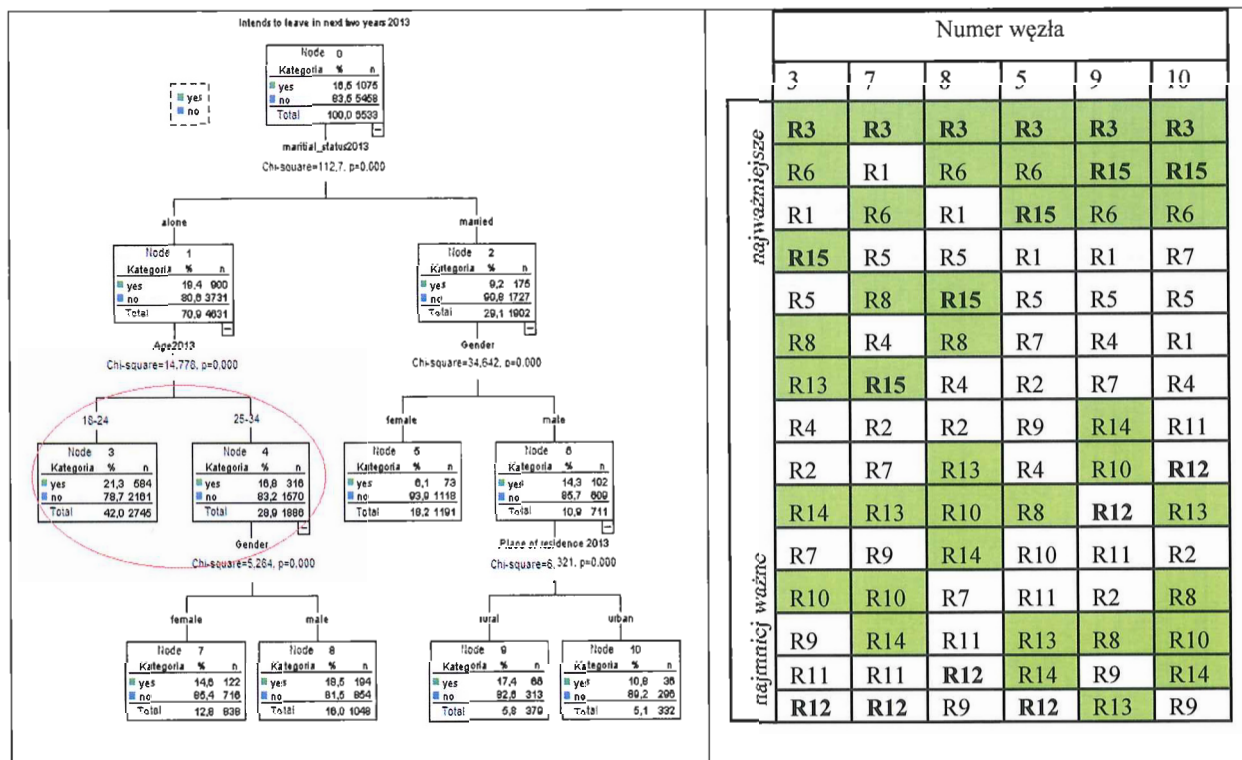
każdej chwili, jest jednak ważne, by zmiany prowadziły do rozwijania ich pasji i umiejętności oraz pozwalały zdobywać doświadczenie. Wspomniana mobilność młodych ludzi jest zatem determinowana przez czynniki finansowe, osobistego rozwoju oraz warunki społeczno-socjalne oraz rodzinne [Mobilność przestrzenna ... 2013]. Spiegel [2013] określa Pokolenie Y jako *global citizens, part of world wide community*, co jest związane zarówno z mobilnością, jak i otwartością czy tolerancją Pokolenia Y.

W moich badaniach sprawdziłam, jak cechy opisywane jako charakterystyczne dla mobilnego Pokolenia Y przejawiają się w Polsce i Unii Europejskiej. Wnioski z przeprowadzonych analiz, charakteryzujące Polaków, są następujące:

- nieznaczna część Pokolenia Y chce wyjechać do pracy za granicę (16,5%);
- młodsze, niezależne osoby z Pokolenia Y chętniej decydują się na wyjazd za granicę do pracy niż starsza część Pokolenia Y;
- Pokolenie Y chętniej wybiera wyjazdy zagraniczne do pracy niż starsze pokolenia;
- czynnikiem decydującym o wyjeździe za granicę do pracy, niezależnie od wieku respondentów, jest możliwość uzyskania wyższych zarobków;
- młodzi wyjeżdżają, ponieważ nie mogą znaleźć pracy w kraju.

Jedną z często wskazywanych w literaturze cech, istotną dla pokolenia Y, jest nieograniczona mobilność, zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym. Zagadnieniem mobilności Pokolenia Y zajęłam się w badaniach, których wyniki przedstawiłam w pracach [7; 8; 13].

W artykule [7] przedstawiłam wyniki badań przeprowadzonych na podstawie danych zgromadzonych w badaniu Diagnoza Społeczna. Analizę przeprowadziłam dla dwóch grup Pokolenia Y: w wieku 18-24 lat oraz 25-34 lata. Podstawowy wniosek, jaki otrzymałam, dotyczył chęci wyjazdu do pracy za granicę. Było to jedynie 16,5% respondentów Pokolenia Y. Ponieważ w swoich pracach sugeruję, że nie można wydawać opinii i budować charakterystyki wybranej kohorty wieku bez uwzględnienia dodatkowych zmiennych, więc badanie przeprowadziłam, uwzględniając zmienne demograficzne, takie jak płeć, wiek, stan cywilny i miejsce zamieszkania. Analizę przeprowadziłam, korzystając z drzew klasyfikacyjnych z algorytmem CHAID. Najwyższą chęć wyjazdu do pracy za granicę wykazały niezamężne osoby w wieku 18-24 (21%), nieżonaci mężczyźni w wieku 25-34 lata (19%) oraz żonaci mężczyźni mieszkający na obszarach wiejskich (17,4%). Rys. 4 prezentuje podział badanej populacji.

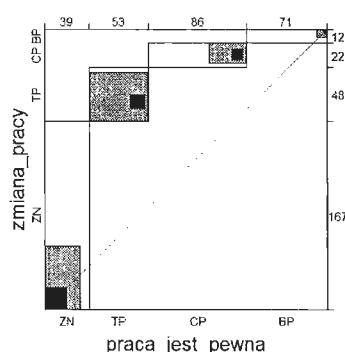
Rys. 4. Drzewo klasyfikacyjne wyjazdów zagranicznych Polaków z Pokolenia Y
Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem programu IBM SPSS Statistics 20, dane Diagnoza Społeczna, [7].

Drzewo klasyfikacyjne zbudowałam dla zmiennej zależnej: czy zamierzasz wyjechać do pracy za granicę w ciągu dwóch lat. Zmiennymi niezależnymi były wiek, płeć, stan cywilny, miejsce zamieszkania. W węzłach dokonałam rangowania preferencji powodów wyjazdów za granicę do pracy: R1 nie mam nadziei na znalezienie pracy w Polsce, R2 nie umiem znaleźć pracy zgodnej z kwalifikacjami, R3 wyższe zarobki, R4 brak szans na zawodowy rozwój, R5 niezadowolenie z sytuacji w Polsce, R6 koneksje w Polsce decydują o wszystkim, R7 wyższe świadczenia socjalne, R8 mogę szybciej stać się niezależnym, R9 krewni już wyjechali z Polski, R10 bardziej miłki i życzliwi ludzie, R11 łatwiej można zacząć własny biznes, R12 pracodawca mnie wysłał, R13 zdobyć wykształcenie, R14 zarobić pieniądze na działalność w Polsce, R15 zarobić pieniądze na własne potrzeby.

W wyznaczonych, na podstawie węzłów końcowych, ramach grup, poszukiwałam czynników, które najbardziej wpływały na decyzje o wyjeździe młodych Polaków, głównie były to czynniki określone jako charakterystyczne dla Pokolenia Y (zaznaczone kolorem zielonym na rys. 4), czyli wyższe zarobki za granicą, zależność zatrudnienia w Polsce od koneksji. Możliwość bycia niezależnym była rozpatrywana przez osoby niezamężne, a dla żonatych mężczyzn cecha ta nie miała znaczenia. Tym samym zaprezentowane wyniki nie wskazały jednoznacznie, że Pokolenie Y w Polsce to osoby, dla których zagraniczna mobilność zawodowa jest istotnym elementem zatrudnienia.

W pracy [8] zaprezentowałam wyniki analizy nastawienia wobec zagranicznej mobilności zawodowej osób starszych (50-67 lat). Skorzystałam z danych Diagnozy Społecznej. W porównaniu do osób młodszych, czynnikiem decydującym w głównej mierze o podjęciu decyzji o wyjeździe do pracy za granicą było wykształcenie, a dla osób z wykształceniem co najmniej średnim również płeć. Wśród osób starszych odsetek tych, które chciały wyjechać do pracy za granicą, wyniósł 2,6%, co w porównaniu do osób z Pokolenia Y jest wartością znikomą. Podobnie jak dla Pokolenia Y, również w tej analizie sprawdziłam, jakie czynniki w każdej grupie wpływały na decyzję o wyjeździe. Za każdym razem były to te same czynniki, które najczęściej podawały osoby młodsze, tzn. nadzieja na wyższe zarobki, zamiar zgromadzenia funduszy na potrzeby w kraju, brak nadziei na znalezienie pracy w kraju.

W pracy [8] przedstawiłam wyniki badania zależności między pewnością obecnego zatrudnienia i koniecznością przejścia na mniej interesujące stanowisko w tej samej firmie. W tym celu wykorzystałam wykres zgodności (rys. 5).

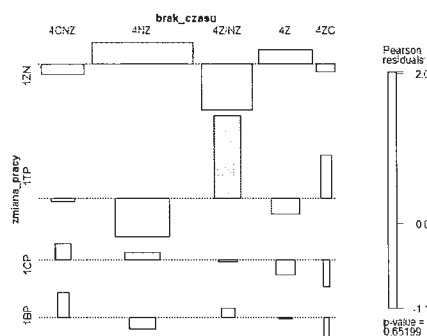
Rys. 5. Wykres zgodności między pewnością pracy i gotowością do zmiany⁶

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem pakietu vcd programu R, dane Diagnoza Społeczna; [8].

Na podstawie oceny wykresu (rys. 5) stwierdziłam, że występuje przeciwstawność w ocenach, to znaczy osoby stwierdzające, że ich obecne miejsce pracy jest pewne, nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że zmieniają pracę na mniej interesującą. Jest to ocena nie wyróżniająca postrzegania pracy przez Pokolenie Y. Można oczekiwać, że pewność pracy nie wymusza rezygnacji z ciekawego zatrudnienia. Charakterystyką podawaną w literaturze dla Pokolenia Y jest to, że praca jest dla nich drogą, a raczej sposobem realizacji zainteresowań prywatnych. Chętnie zmieniają pracę, jeżeli nie daje im ona możliwości realizowania własnych celów i jest zbyt obciążająca. Podjęłam się zatem kolejnej analizy i sprawdziłam, czy młodzi Polacy zdecydują się na zmianę na zatrudnienie na stanowisku mniej interesującym, gdy ich nakłady pracy na obecnym stanowisku są bardzo duże. Zauważyłam, że młodzi Polacy w swojej opinii

⁶ Oznaczenia na rysunku: ZN - zupełnie nieprawdziwe, TP - trochę prawdziwe, CP - całkiem prawdziwe, BP - bardzo prawdziwe.

nie są zdecydowani, czy w tej sytuacji powinni zmienić pracę, czy też nie. W tym celu skorzystałam z wykresów powiązań. Zaskakujący wynik analizy, w porównaniu do sugestii w literaturze, otrzymałam również dla stwierdzeń, że w pracy brakuje czasu na wykonanie obowiązków wobec zmiany zatrudnienia na stanowisko mniej interesujące (rys. 6).

Rys. 6. Wykres powiązań między brakiem czasu w pracy i gotowością do zmiany⁷

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem pakietu vcd programu R, dane Diagnoza Społeczna; [8].

Pokolenie Y wskazało, brak zdecydowania, stwierdzając, że zmienia pracę (TP) na mniej interesującą, jednocześnie nie potrafiąc ocenić, czy wystarcza im czasu na wypełnienie obowiązków (Z/NZ). W kolejnej analizie wskazałam, że Pokolenie Y zmieni zatrudnienie na stanowisko mniej interesujące, gdy warunki rozwoju w obecnym miejscu pracy będą niewystarczające.

Problem mobilności Pokolenia Y poruszyłam również w artykule [13]. Zaprezentowałam tam wyniki badań pierwotnych, które dotyczyły stosunku studentów studiów ekonomicznych wobec kwestii związanych z wyjazdami za granicę w poszukiwaniu pracy oraz kontynuacji nauki. Wśród studentów, którzy już podjęli pracę, najwięcej było tych, którzy chcieliby wyjechać za granicę w poszukiwaniu pracy (40%). Jednak udział ten był niższy niż wśród osób, które jeszcze nie pracują – 60% tej grupy deklaroowało zamiar wyjechania do pracy za granicę. Najważniejszą przyczyną niewyjeżdżania do pracy zagranicą były rodzina i słaba znajomość lub brak znajomości języka obcego.

F. Ustalenie właściwej terminologii w kształceniu przez całe życie oraz rozpoznanie powodów, dla których Pokolenie Y realizuje doksztalcanie się

Pokolenie Y jest również głównym adresatem polityki kształcenia przez całe życie. Dążenie do realizacji strategii społeczeństwa informacyjnego wymaga stałego podnoszenia

⁷ Oznaczenia na rysunku: ZN - zupełnie nieprawdziwe, TP - trochę prawdziwe, CP - całkiem prawdziwe, BP - bardzo prawdziwe, ZC - zgadzam się całkowicie, Z - zgadzam się, Z/NZ ani się zgadzam/ani się nie zgadzam, NZ nie zgadzam, CNZ - całkowicie się nie zgadzam.

swoich kwalifikacji zawodowych oraz gotowości do zmiany zatrudnienia. Te cechy są często przypisywane Pokoleniu Y, jego reprezentanci są przyzwyczajeni do stałego dokształcania. Prezentując postawę job-hoopingu, Pokolenie Y musi liczyć się ze stałymi zmianami wymagań oraz gromadzenia nowych umiejętności. Analizując oddziaływanie kształcenia przez całe życie na Pokolenie Y, należy pamiętać, że gromadzenie wiedzy nie może tu być postrzegane jedynie jako tradycyjny proces kształcenia, należy uwzględnić również ścieżki nieformalne. Gromadzenie wiedzy wynika z potrzeby jej posiadania oraz wpływów kulturowo- społecznych.

Wnioski z przeprowadzonych przeze mnie badań odnośnie do postrzegania przez Pokolenie Y w Polsce kształcenia przez całe życie są następujące:

- najmłodsze osoby z Pokolenia Y wybierają doszkalanie, by podnosić kwalifikacje i tym samym stać się konkurencyjnymi na rynku pracy;
- potrzeba uczestniczenia w szkoleniach wzrasta wraz z wiekiem oraz stażem pracy;
- czynnikiem istotnym dla podejmowania szkoleń przez Pokolenie Y jest chęć realizacji własnych zainteresowań lub uzyskania wymiernych korzyści w miejscu pracy;
- uczestniczenie w szkoleniach i kursach wynikające ze względów zawodowych nie wyklucza uczestniczenia w szkoleniach związanych z dążeniem do osiągnięcia własnych celów (przejaw multitaskingu);
- uczestniczenie w szkoleniach zależy od wykształcenia i zgodności wykształcenia z wykonywanym zawodem.

Kształcenie przez całe życie ma znaczący wpływ na życie społeczne i kwestie zatrudnienia. Z tego względu są to działania istotne dla wszystkich pokoleń i nie można tego problemu pominąć w charakterystyce Pokolenia Y.

W artykule [9] wskazałam wielorakość określeń dla kształcenia nieobowiązkowego: kształcenie przez całe życie, kształcenie ustawiczne, andragogika, czyli uczenie dorosłych, uczenie się przez całe życie. W artykule tym przeprowadziłam dogłębne studium ewolucji i znaczenia określeń związanych z kształceniem dorosłych i młodzieży, wskazując:

- w teorii Knowlesa uczenia się dorosłych (*adult learning*), teoria andragogiki, potrzeby uczenia się i poznawania są przyczynkiem edukacji;
- ustawiczne samokształcenie wskazane przez Frackowiak [2006] związane z autoedukacją, samoedukacją, samonauczaniem, samokierowanym kształceniem, autonomicznym

- uczeniem się, autodydaktyką, projektowaniem uczenia się, studiami niezależnymi, otwartym uczeniem się; samouczenie się wpływa na edukację ustawiczną;
- definicję przyjętą przez UNESCO, określającą kształcenie ustawiczne jako procesy oświatowe umożliwiające uzupełnienie wykształcenia oraz wpływające na rozwój umiejętności, wzbogacające wiedzę, kwalifikacje zawodowe, a jednocześnie wpływające na życie społeczne [UNESCO 1976];
 - polskie prawodawstwo: Ustawa Prawo oświatowe z 2016 roku tak określa kształcenie ustawiczne – „należy przez to rozumieć kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny” [Ustawa 2016];
 - uczenie się przez całe życie według definicji OECD z 1996 roku: wszechstronny, uwzględniający wszystkie dostępne formalne i nieformalne sposoby, rozwój indywidualny [Wiktorowicz 2010];
 - kształcenie przez całe życie – rozwój pojęcia stosowanego przez Unię Europejską definiowanego w ramach Procesu Bolońskiego, od postrzegania kształcenia przez całe życie jako obszaru szkolnictwa wyższego (1999), przez ustalenie w 2009 roku, że szkolnictwo wyższe ma istotny wpływ na rozwój społeczeństwa i powinno ogrywać znaczącą rolę w kształceniu przez całe życie, co z kolei wpływa na zmiany w zatrudnieniu i życiu społecznym; tym samym kształcenie przez całe życie w ujęciu nowoczesnym musi być poparte promowaniem aktywnego obywatelstwa i zatrudnienia, aby wspierać współczesne zmiany społeczne i gospodarcze w spójności z ideą społeczeństwa i gospodarki opartych na wiedzy; ostateczna definicja UE (2010), w której stwierdza się, że uczenie się przez całe życie to nabywanie i aktualizowanie wszystkich rodzajów umiejętności, zainteresowań, wiedzy, kwalifikacji, od lat przedszkolnych do okresu po przejściu na emeryturę, w procesie tym bierze się pod uwagę wszystkich form uczenia się;
 - uczenie się w ciągu całego życia to według Eurostatu uczestnictwo (charakterystyka i przeszkody) osób dorosłych w edukacji i szkoleniach, uczestniczenie w szkoleniach w miejscu pracy, kształcenie zawodowe.

Odnosząc się do przytoczonych definicji, zgadzam się ze stwierdzeniami, które wskazują, że kształcenie przez całe życie to niekończący się proces przebiegający zarówno w systemie tradycyjnym, jak i nieformalnych procesach życia codziennego i zawodowego. Ponadto uważam, że kształcenie przez całe życie prowadzi do zmian w postawach, zachowaniach i

rozwoju osobistym, zarówno w perspektywie jednostki, jak i społecznej, wpływając na tworzenie zrównoważonego społeczeństwa, niezależnie od rozwoju społecznego i gospodarczego.

Przedstawione definicje stosowane przez Unię Europejską i Eurostat pozostawiają wiele luk w pomiarach, jakie są wykonywane.

W pracy [9] zaprezentowałam wyniki analiz danych wybranych z projektu badawczego Bilans Kapitału Ludzkiego. Badanie przeprowadziłam, uwzględniając 3 grupy wieku dla Pokolenia Y (18-21; 22-25; 26-33). Wybór takich grup wieku był podyktowany tym, że chciałam poznać różnice w postrzeganiu szkoleń przez osoby, które mogłyby jeszcze się uczyć, stać na progu kariery zawodowej lub być czynnymi uczestnikami rynku pracy. Działanie to było podyktowane również moim przekonaniem, że Pokolenie Y jest grupą osób wewnątrznie heterogeniczną, ale mimo wszystko różniącą się od pokoleń starszych.

Analiza przyczyn uczestnictwa w szkoleniach w latach 2011 i 2013 przez Pokolenie Y umożliwiła mi wyciągnięcie następujących wniosków. Osoby najmłodsze z Pokolenia Y wybierały kursy doszkalające, by rozwijać swoje zainteresowania, uzyskać certyfikat lub dyplom oraz dlatego, że szkolenia były bezpłatne. Ważne były dla nich również podniesienie kwalifikacji w obecnej pracy i to, że szkolenia umożliwiają podjęcie nowej pracy (czynniki badane tylko w 2013 r.). Takie postrzeganie korzyści, jakie przynosi doszkalanie, jest charakterystyką zgodną z podawaną w literaturze, że Pokolenie Y pracuje po to, by móc realizować swoje zainteresowania, a szkolenie podejmowane jest tylko wtedy, gdy nie wymaga własnych nakładów finansowych i gdy może przynieść wymierne korzyści w postaci awansu. Najstarsi reprezentanci Pokolenia Y w 2013 roku na pierwszym miejscu postawili czynniki wynikające z nabytego już doświadczenia zawodowego, czyli podniesienie kwalifikacji w obecnym miejscu pracy, oraz to, że uczestnictwo w szkoleniu jest warunkiem stawianym przez pracodawcę. W obydwu analizowanych okresach ważnymi czynnikami doszkalania były rozwój własnych zainteresowań, zdobycie certyfikatu oraz brak opłat za szkolenie. Pokolenie Y w kohorcie średniego wieku jest grupą przejściową między młodszymi i starszymi.

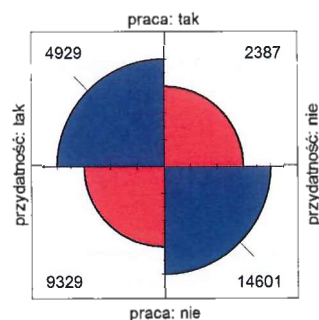
Pokolenie Y wraz ze wzrostem odpowiedzialności wymaganej w trakcie wchodzenia na rynek pracy, zmienia swoje nastawienie, ale nie rezygnuje ze swoich dotychczasowych priorytetów. Potrafi skupić się na wielu rzeczach, realizując ideę multitaskingu.

W pracy [9] zaprezentowałam również wyniki analizy korespondencji, która pozwoliła scharakteryzować osoby pracujące uczestniczące w szkoleniach. Sprawdziłam, jak

reprezentanci trzech kohort wieku Pokolenia Y oceniają przydatność wiedzy zdobytej w szkole lub podczas studiów, uwzględniając również zgodność zatrudnienia z wykształceniem, uczestniczenie w szkoleniach i samokształceniu oraz wiek. Osoby najstarsze z Pokolenia Y uczestniczyły w kursach i szkoleniach oraz same się doszkalą, jednak ich opinie o przydatności wiedzy zdobytej w szkole czy w trakcie studiów nie wskazywały ani na przydatność, ani na jej brak w obecnym miejscu zatrudnienia. Wiedza zdobyta w szkole/na studiach była dla najmłodszej analizowanej grupy bardzo przydatna lub częściowo przydatna w obecnej pracy, która była zgodna z wykształceniem. Osoby te nie uczestniczyły w żadnej formie doszkalania.

Korzystając z drzew klasyfikacyjnych, wskazałam cechy, które są istotne dla studentów w trakcie podejmowania decyzji o przystąpieniu do programu szkoleń w latach 2011 i 2013. Wyniki analizy zaprezentowałam w pracy [9]. Najważniejszymi zmiennymi, które różnicowały studentów ze względu na podjęcie – lub nie – decyzji o przystąpieniu do szkolenia, były: praca, tryb studiów, płeć, posiadanie dzieci oraz stan cywilny (2013). We wszystkich wyróżnionych węzłach końcowych przeważały odpowiedzi wskazujące na nieuczestniczenie w szkoleniach. W obydwu analizowanych latach węzły końcowe dla osób, które pracowały, tworzyło więcej osób uczestniczących w szkoleniach niż w węzłach, w których respondenci nie pracują. W 2011 roku najwięcej osób uczestniczących w szkoleniach znalazło się w grupie pracujących kobiet, studiujących na jednolitych studiach magisterskich lub uzupełniających studiach magisterskich (35% z nich uczestniczyło w szkoleniach). W 2013 roku również tak samo scharakteryzowana była grupa, która najczęściej uczestniczyła w szkoleniach. Tym razem 38% deklaroowało uczestnictwo w procesie doszkalania. Grupą, w której w 2011 roku zaobserwowałam najniższy udział osób uczestniczących w szkoleniach (13%), były niepracujące kobiety, posiadające dzieci, studiujące na studiach jednolitych magisterskich lub uzupełniających magisterskich. Natomiast w roku 2013 byli to niepracujący mężczyźni, wdowcy lub będący w separacji (9%).

W celu sprawdzenia, czy uczestnicy szkoleń uważają, że podjęte działania i zdobyta wiedza są przydatne w pracy zawodowej w zależności od tego, czy pracują, czy też nie, skorzystałam z wykresu czteropolowego. Ta metoda pozwoliła jednoznacznie stwierdzić, że prawdopodobieństwo wskazania przez osoby pracujące przydatności szkoleń w pracy jest ponad 3-krotnie wyższe niż wśród osób niepracujących (por. rys. 7).

Rys. 7. Przydatność szkoleń a status zatrudnienia w 2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bilansu Kapitału Ludzkiego, [9].

W pracy [9] przedstawiłam również punkt widzenia pracodawców na kwestię konieczności przeprowadzania lub kierowania pracowników na szkolenia. Najczęstszą przyczyną nieorganizowania szkoleń dla pracowników była zgodność umiejętności pracowników z zajmowanym stanowiskiem. Takie podejście jest błędne, gdyż hamuje rozwój pracownika, przyczynia się do zniechęcenia i w końcu zmiany pracy. Kolejnymi przyczynami nieorganizowania szkoleń były zbyt wysokie koszty, brak informacji o szkoleniach i brak czasu pracowników na uczestniczenie w szkoleniach. Takie podejście do zatrudniania osób młodych wywołuje ich dezaprobatę i skłonność do częstego zmieniania pracy.

G. Określenie czynników warunkujących równowagę między życiem prywatnym a pracą Pokolenia Y

Postrzeganie Pokolenia Y przez pryzmat równowagi między życiem prywatnym i pracą jest tematem wielu badań określonej w ten sposób grupy osób. Pokolenie Y nie rozgranicza tak stanowczo jak pokolenia starsze pracy i życia osobistego, ale zamierza między nimi zachować równowagę. Parment [2011] wskazuje, że dla Pokolenia Y, które stale musi podejmować wiele decyzji o charakterze natychmiastowym, granice między pracą i czasem wolnym są niezauważalne. Praca jest działaniem korzystnym dla osiągnięcia prywatnych celów, związanych z pracą, a także z życiem prywatnym czy realizacją prywatnych zainteresowań. Bąkowska [2013] wskazuje, że osoby z Pokolenia Y są pewne siebie i jasno precyzują swoje oczekiwania. Równowaga między życiem prywatnym i pracą jest ich życiowym przesłaniem, chęć dążenia do zachowania równowagi między życiem prywatnym i zawodowym odróżnia Pokolenie Y zwłaszcza od Pokolenia X – pokolenia pracobolików.

Na podstawie przeprowadzonych badań dotyczących relacji między życiem prywatnym i pracą wyciągnęłam następujące wnioski:

dla cech Polaków:

- Pokolenia X i Y, będąc w tym samym wieku, podobnie oceniały swoje życie, uważały swoje życie za szczęśliwe, należy próbować w życiu nowych rzeczy i podejmować własne decyzje; do osiągnięcia tych celów posiadały jednak inne możliwości;
- Pokolenie X w analogicznym wieku jak Pokolenie Y (16-32 lata) bardziej ceniło sobie w życiu dobrą zabawę;
- kobiety z Pokolenia Y nie identyfikują się z czynnikami materialnymi, zabawą i przyjemnościami oraz prezentowaniem swoich umiejętności;
- mężczyźni z Pokolenia Y prezentują przeciwne poglądy niż kobiety z Pokolenia Y;
- postrzeganie czynników związanych z kreatywnością i niezależnością, materializmem oraz przyjemnościami przez Pokolenie Z i mężczyzn z Pokolenia Y jest zbieżne, a zupełnie odmienne niż kobiet z Pokolenia Y;

dla cech Europejczyków:

- kobiety są bardziej aktywne w wolnym czasie niż mężczyźni;
- występują różnice między mieszkańcami wyróżnionych grup krajów z uwzględnieniem miejsca zamieszkania.

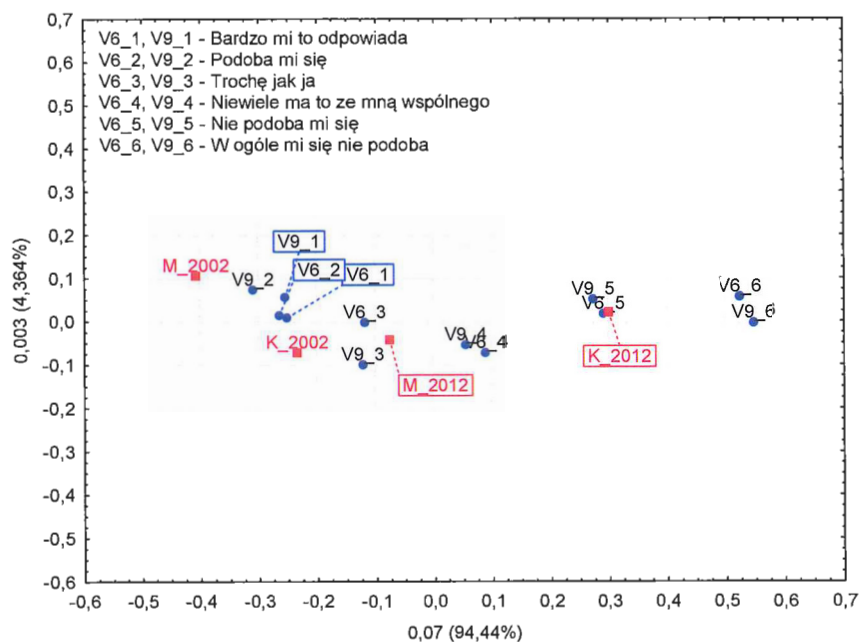
W artykule [10] przedstawiłam dogłębną analizę postrzegania przez Pokolenie X oraz Pokolenie Y w Polsce czynników ściśle związanych z charakterystyką Pokolenia Y, czyli: odczucie osobistego szczęścia, nowe pomysły i bycie kreatywnym, bycie bogatym oraz posiadanie pieniędzy i drogich rzeczy, publiczne prezentowanie własnych zdolności i bycie podziwianym, nowe doświadczenia i rzeczy w życiu, dobra zabawa, podejmowanie własnych decyzji i bycie wolnym, odnoszenie sukcesu i rozpoznawalność, zabawa i przyjemności. Analizę wykonałam na podstawie danych Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS).

Analizując cechy indywidualne, stwierdziłam, że osoby należące do Pokoleń X i Y, będąc w wieku 16-32 lata, niezależnie od płci, oceniały swoje życie jako szczęśliwe, uważały, że należy próbować w życiu nowych rzeczy i podejmować własne decyzje. Ważne dla Pokolenia X (kobiet i mężczyzn) oraz mężczyzn z Pokolenia Y była dobra zabawa. Ten ostatni czynnik nie był istotny dla kobiet z Pokolenia Y.

Ponieważ równowaga między życiem prywatnym a pracą jest realizowana przy uwzględnieniu zestawu czynników, więc w celu sprawdzenia różnic w ich postrzeganiu przez kobiety i mężczyzn z Pokoleń X oraz Y skorzystałam z analizy korespondencji. Wyniki zaprezentowałam w pracy [10]. Analizując łącznie ważność czynników w ujęciu międzypokoleniowym, zauważyłam różnice między badanymi grupami młodych Polaków.

Kobiety z Pokolenia Y nie identyfikowały się z kreatywnością, bogactwem, posiadaniem pieniędzy i drogich rzeczy, publicznym prezentowaniem własnych zdolności i byciem podziwianą, dążeniem do nowych doświadczeń i nowych rzeczy w życiu, dobrą zabawą, odnoszeniem sukcesu i rozpoznawalnością, zabawą i przyjemnościami. Mężczyźni z Pokolenia Y uważali, że ważne jest, by mieć nowe pomysły i być kreatywnym, bogatym oraz posiadać pieniądze i drogie rzeczy, publicznie prezentować własne zdolności i być podziwianym, podejmować własne decyzje i być wolnym. Ważne dla nich było również odnoszenie sukcesu i rozpoznawalność. Mężczyźni z Pokolenia X, mając lat 16-32, uważali, że czynnikami opisującymi ich styl życia są: bycie bogatym oraz posiadanie pieniędzy i drogich rzeczy, dobra zabawa i przyjemności. Kobiety z Pokolenia X, gdy były w wieku 16-32 lata, twierdziły, że umiarkowanie zgadzają się ze stwierdzeniem, iż na styl życia wpływają kreatywność, dobra zabawa i przyjemności, a bardzo ważne są nowe doświadczenia i rzeczy oraz odnoszenie sukcesu i rozpoznawalność.

Podjęłam również próbę opisanie pokoleń ze względu na kreatywność i niezależność, materializm oraz przyjemności. Wyniki dla postrzegania czynników z wymienionych grup przez przedstawicieli Pokolenia X oraz Y będących w tym samym wieku zaprezentowałam w artykule [10]. Korzystając z analizy korespondencji, określiłam, że grupą kreatywną, czyli stwierdzającą, że na styl życia wpływają nowe pomysły i bycie kreatywnym, nowe doświadczenia i rzeczy w życiu, podejmowanie własnych decyzji i bycie wolnym, byli mężczyźni z Pokolenia X. Gdy mężczyźni z Pokolenia Y osiągnęli wiek 16-32 lata, w zakresie kreatywności istotne dla nich było podejmowanie własnych decyzji i bycie wolnym. Analizując pokolenia pod kątem materializmu, wskazałam, że mężczyźni z Pokolenia Y wybierali bogactwo, posiadanie pieniędzy i drogich rzeczy, publiczne prezentowanie własnych zdolności i bycie podziwianymi oraz odnoszenie sukcesu i rozpoznawalność jako styl życia. Przeciwnie opinie prezentowały kobiety z Pokolenia Y. Z czterech analizowanych grup respondentów, mężczyźni z Pokolenia X w wieku 16-32 lata wskazywali jako cechy stylu życia dobrą zabawę i przyjemności. Przeciwną opinię prezentowały kobiety z pokolenia Y w analogicznym wieku. Wynik analizy dla cech związanych z dobrą zabawą prezentuje rys. 8.

Rys. 8. Preferencje kobiet i mężczyzn z Pokoleń X oraz Y w wyborze czynników związanych z rozrywką jako istotnych w życiu⁸

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ESS z wykorzystaniem programu Statistica, [10].

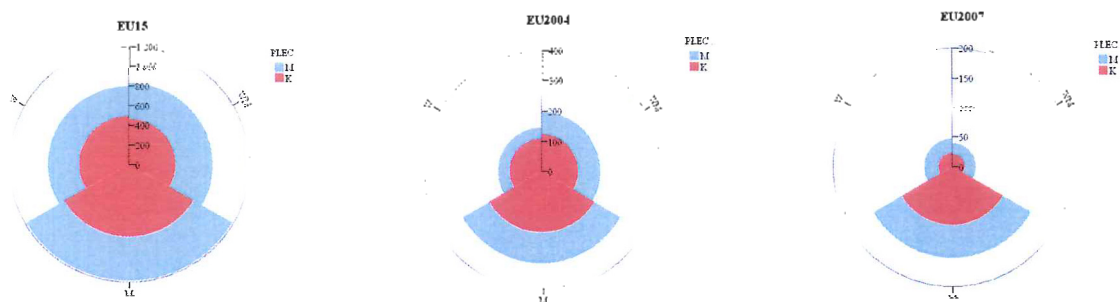
Pokolenia X oraz Y w analizach prowadzonych rozdzielnie dla wszystkich czynników nie różnią się znacząco od siebie. Zastosowanie analizy korespondencji jest tu działaniem trafnym, gdyż pozwala sprawdzić, jak wyglądają oceny każdego z czynników wpływających na równowagę między życiem prywatnym i pracą na tle pozostałych czynników z danej grupy. Pokolenie Y w Polsce to pokolenie zmian w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, po skończeniu studiów licencjackich (a zatem szybciej niż pokolenie X) wchodziło na rynek pracy. Osoby te szybciej weryfikowały zatem swoje odczucia wobec równowagi między życiem prywatnym i pracą niż Pokolenie X. Pokolenie Y to osoby dążące do zaspokojenia swoich potrzeb, w czym ma im pomóc praca, gdzie ma źródło tak silne zdecydowanie w postrzeganiu czynników materialnych przez mężczyzn z Pokolenia Y.

Analizę relacji między życiem prywatnym a pracą kontynuowałam dla kobiet i mężczyzn mieszkających na obszarach miejskich, wielkomiejskich i wiejskich krajów Unii Europejskiej, przystępujących do Unii w różnych okresach. W analizie wykorzystałam dane Flash Eurobarometru. Wyniki analiz sposobów spędzania wolnego czasu jako elementu równoważącego życie prywatne i zawodowe przedstawiłam w pracy [14]. Do szczegółowego określenia charakterystyk wybranych grup demograficznych skorzystałam z analizy profili, róży Nightingale, wykresów powiązań oraz wykresów mozaikowych. Formy spędzania

⁸ V6 - ważne żeby dobrze się bawić, V9 - ważne by poszukiwać zabawy i przyjemności, K - kobiety, M - mężczyźni

wolnego czasu podzieliłam na cztery grupy: klasyczne, nowoczesne, równowaga między życiem prywatnym i pracą, pozostałe.

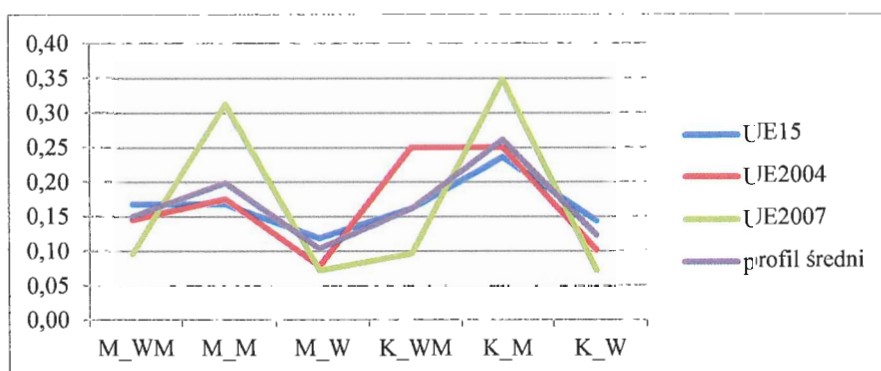
Odnosząc się do poszczególnych form spędzania wolnego czasu, stwierdziłam, że klasyczne sposoby spędzania wolnego czasu są częściej wybierane i powodują zróżnicowanie ocen. Czytanie książek było domeną osób mieszkających na obszarach miejskich, szczególnie w krajach przyłączonych do Unii Europejskiej w 2007 roku. Występuje tu największa różnica w promieniach wycinków koła na wykresie Róży Nightingale (rys. 9).

Rys. 9. Róża Nightingale – czytanie⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych komisji Europejskiej [European Commission 2007], [14].

Wyjście do kina preferowali mężczyźni z obszarów miejskich Bułgarii i Rumunii oraz kobiety mieszkające na obszarach wielkomiejskich. Silne wskazanie niewybijerania wyjść do kina jako sposobu spędzania wolnego czasu dotyczyło kobiet i mężczyzn z obszarów wielkomiejskich państw najpóźniej przyłączonych do Unii oraz kobiet i mężczyzn z obszarów wiejskich krajów przyłączonych w 2004r. do Unii. Profile kolumnowe wyznaczone na podstawie tablicy kontyngencji potwierdziły ten wniosek (rys. 10). Znaczące odchylenie profili dla poszczególnych kategorii wskazuje występowanie zróżnicowania w ocenach.

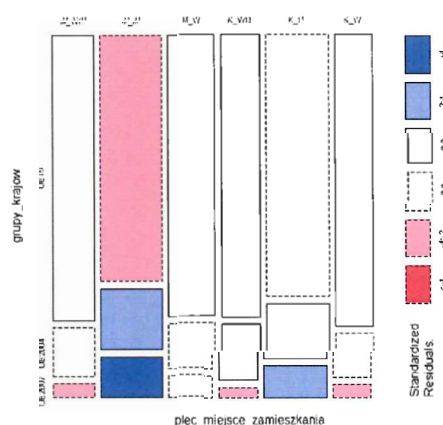
Rys. 10. Profile kolumnowe – chodzę do kina, teatru, na koncert¹⁰

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej [European Commission 2007], [14].

⁹ Płeć: M - mężczyzna, K - kobieta, miejsce zamieszkania: WM - obszar wielkomiejski, M - miejski, W - wiejski.

¹⁰ M_WM, K_WM - mężczyźni, kobiety mieszkający a obszarach wielkomiejskich, M_M, K_M - mężczyźni, kobiety mieszkający a obszarach miejskich, M_W, K_W - mężczyźni, kobiety mieszkający a obszarach wiejskich.

Często wskazywanym sposobem spędzania wolnego czasu było oglądanie telewizji przez wszystkie osoby z krajów będących członkami Unii od 2007 roku. Pokolenie Y z wielkich miast najstarszych krajów Unii w wolnym czasie pomaga w domu. Słuchanie muzyki w wolnym czasie to cecha charakteryzująca kobiety mieszkające w miastach w krajach przyłączonych do UE po 2004 i 2007 roku. Nowoczesne formy spędzania wolnego czasu, takie jak działania w ramach wolontariatu i granie na instrumencie, nie były wskazywane przez respondentów w Bułgarii i Rumunii. Natomiast robienie zakupów jako forma spędzania wolnego czasu było bardzo podobnie postrzegane przez wszystkich respondentów w wyróżnionych grupach zamieszkania. W odniesieniu do form spędzania wolnego czasu, które wpisują się w deklaracje zachowania równowagi między życiem prywatnym i pracą, należy wskazać, że kobiety i mężczyźni mieszkający w miastach państw dołączonych do UE w 2007 roku, wybierali spędzanie wolnego czasu na spotkaniach towarzyskich. Podobnie mężczyźni mieszkający w miastach państw przyłączonych do Unii w 2004 roku. Wykres mozaikowy (rys. 11) wskazuje na relacje między kategoriami zmiennych i analizowanymi grupami osób.

Rys. 11. Postrzeganie spędzania wolnego czasu na spotkaniach ze znajomymi przez grupy Pokolenia Y¹¹
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych komisji Europejskiej [European Commission 2007], [14].

Pracę w wolnym czasie wybierali mężczyźni mieszkający na obszarach miejskich i wiejskich krajów członkowskich Unii od 2007 roku. Bardzo wiele wyróżnionych grup wskazało, że w wolnym czasie nie wykonuje żadnej pracy zarobkowej. Przeprowadzając analizę, sprawdziłam również, jak młodzi Polacy spędzają wolny czas. Kobiety z Pokolenia Y najczęściej wskazywały wolontariat i pracę na rzecz społeczności lokalnej. Natomiast mężczyźni wybierali najczęściej działania związane z aktywnością fizyczną oraz spotkania z przyjaciółmi. W artykule [10] wskazałam, że w latach 2002 i 2012 jednym z bardzo ważnych

¹¹ Płeć: M - mężczyzna, K - kobieta, miejsce zamieszkania: WM - obszar wielkomiejski, M - miejski, W - wiejski.

wyznaczników szczęśliwego życia młodych mężczyzn w Polsce była dobra zabawa. Nie ma bezpośredniego związku ze zmienną analizowaną w pracy [14], lecz można uznać, że wiąże się ze spędzaniem wolnego czasu w gronie przyjaciół i znajomych. W pracy [10] wskazałam również, że w 2012 roku młode Polki twierdziły, że bycie bogatym i odnoszenie sukcesów w pracy nie jest dla nich koniecznością. Taka postawa wpisuje się w postawę prezentowaną w artykule [14], gdzie uzyskano wynik wskazujący na duże zaangażowanie Polek w działalność w ramach wolontariatu.

H. Rozpoznanie postaw młodych osób wobec międzypaństwowych działań wspólnotowych na przykładzie Unii Europejskiej

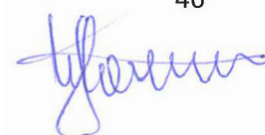
Po przeprowadzeniu badań związanych z opinią Europejczyków o znaczeniu Unii Europejskiej, prowadzonej polityki oraz realizacji strategii Europa2020, otrzymałam następujące wnioski:

- Pokolenie Y krajów członkowskich dzieli się na eurozwoleńników i eurosceptyków;
- w części krajów członkowskich eurooptymizm Pokolenia Y maleje z wiekiem; Polacy ze wszystkich grup wieku Pokolenia Y należą do zwolenników działań unijnych;
- wraz z wiekiem maleje liczba cech opisujących działania unijne jako oceniane pozytywnie; stałymi cechami pozytywnie ocenianymi są gwarancja swobody podróżowania, pracy i nauki, ochrona praw obywatelskich oraz poprawa sytuacji gospodarczej kraju;
- Polacy z Pokolenia Y niezależnie od wieku cenią w Unii Europejskiej gwarancję swobody podróżowania, pracy i nauki, ochronę praw obywatelskich oraz poprawę sytuacji gospodarczej kraju;
- poparcie działań w ramach strategii Europa2020 w Polsce i innych krajach unijnych maleje wraz z wiekiem;
- na poparcie dla działań Unii Europejskiej wpływa moment akcesji, najwyższe poparcie wskazali reprezentanci Pokolenia Y w Bułgarii i Rumunii;
- wśród członków Unii Europejskiej z różnych krajów występuje znaczące zróżnicowanie priorytetowych działań i atutów Unii;
- postrzeganie Unii Europejskiej przez grupy wieku Pokolenia Y jest zróżnicowane, co potwierdza postulowaną przeze mnie konieczność przeprowadzania analiz cech charakterystycznych Pokolenia Y z uwzględnieniem czynników demograficznych i geograficznych.

Pokolenie Y jako beneficjent polityki Unii Europejskiej jest istotną zbiorowością opiniotwórczą, która wskazuje kierunki zmian i kontynuowania wyznaczonych do tej pory strategii. Wyniki badań nad opinią i oceną Unii Europejskiej przeprowadzoną przez Pokolenie Y przedstawiam poniżej.

W artykule [11] przedstawiłam wyniki bardzo szczegółowej analizy postrzegania Unii Europejskiej przez młodych obywateli krajów członkowskich. Uzyskałam w ten sposób charakterystykę Pokolenia Y związaną ze świadomością przynależności społecznej. Analizy przeprowadziłam na podstawie danych zgromadzonych w badaniach opinii publicznej Standardowego Eurobarometru oraz Flash Eurobarometru. W raporcie [*Youth survey 2007*] wskazano, że młodzi Europejczycy chętnie utożsamiają się z pozytywnym wizerunkiem Unii Europejskiej. Sprawdziłam, czy europejskie Pokolenie Y popiera to stwierdzenie, czy jest ono charakterystyczne tylko dla młodych osób z niektórych krajów członkowskich. Przystępując do analizy, podzieliłam Pokolenie Y na trzy grupy według wieku: 15-19 lat, 20-24 lata oraz 25-30 lat. W pierwszej z przeprowadzonych analiz, które zaprezentowałam w artykule [11], sprawdziłam, które z elementów związanych z przynależnością do Unii Europejskiej jest zgodne z odczuciami młodych osób. Najważniejszym czynnikiem dla Pokolenia Y z większości krajów członkowskich jest swoboda podróżowania, nauki i pracy w krajach UE. Ta opinia jest zgodna z powszechnie podawaną charakterystyką Pokolenia Y o większej niż wśród starszych pokoleń mobilności zawodowej i prywatnej. Kolejnym czynnikiem ważnym dla Pokolenia Y jest postrzeganie Unii Europejskiej jako gwaranta ochrony praw obywateli i możliwości poprawy sytuacji gospodarczej państw członkowskich. Pokolenie Y nie postrzega przynależności do Unii Europejskiej jako zagrożenia dla tożsamości narodowej. W artykule [11] przedstawiłam wyniki analizy korespondencji przeprowadzonej dla szczegółowej oceny powyższych czynników, wykonanej przez młodych Europejczyków w trzech grupach wieku. Osoby w wieku 15-19 lat podzieliły się na eurosceptyków (Wielka Brytania, Grecja, Finlandia, Łotwa i Słowenia) oraz eurozwoleńników (Portugalia, Niemcy, Polska, Włochy, Francja, Austria, Holandia, Estonia, Szwecja, Dania i Bułgaria) w następujących obszarach postrzegania Unii Europejskiej: Parlament Europejski, swoboda podróżowania, nauki i pracy w ramach UE; poprawa sytuacji gospodarczej państw członkowskich, możliwość ochrony praw obywateli, zwalczanie biurokracji i marnowania pieniędzy, zagrożenie utratą tożsamości narodowej/kulturowej. Mieszkańcy pozostałych krajów członkowski nie potrafili zdecydować, który z czynników jest charakterystyczny dla członkostwa w Unii Europejskiej. W grupie wieku 20-24 lata Pokolenia Y mieszkańcy Luksemburga i Węgier dołączyli do grupy eurozwoleńników, w której znajdują się również Portugalczycy, Irlandczycy, Litwini,

Polacy, Bułgarzy, Holendrzy, Hiszpanie, Duńczycy oraz Włosi. Pozytywnie przez nich ocenione atuty Unii Europejskiej to: Parlament Europejski, swoboda podróżowania, nauki i pracy w ramach UE; poprawa sytuacji gospodarczej państw członkowskich, możliwość ochrony praw obywateli, brak biurokracji, zagwarantowanie zachowania tożsamości narodowej/kulturowej. Wśród eurosceptyków wyróżniłam dwie grupy. Szwedzi i Finowie uważali, że Unia Europejska nie gwarantuje poprawy sytuacji gospodarczej krajów członkowskich oraz nie chroni praw obywateli, ale wiąże się z biurokracją i marnowaniem pieniędzy. Druga grupa eurosceptyków to Niemcy, Anglicy, Ukraińcy, Austriacy, Litwini, Słowacy, Cypryjczycy oraz Grecy. Uważali, że przynależność do Unii Europejskiej nie daje swobody podróżowania, nauki i pracy w ramach UE, ale może prowadzić do utraty tożsamości narodowej. Oceniali negatywnie Parlament Europejski. Grupa osób w wieku 20-24 lat, która w 2007 roku nie miała zdania o wybranych elementach związanych z przynależnością do Unii Europejskiej, to obywatele Malty, Estonii, Słowacji, Czech, Rumunii, Słowacji i Belgii.

Wśród osób z najstarszej analizowanej kohorty wieku również wskazałam osoby niezdecydowane, dwie grupy eurosceptyków oraz jedną eurozwolenników. W tej ostatniej grupie występują największe różnice w porównaniu z poprzednimi dwiema analizowanymi grupami wieku. Należą do niej obywatele Irlandii, Portugalii, Bułgarii, Polski, Estonii, Włoch i Litwy, którzy cenili w polityce unijnej gwarancję poprawy sytuacji gospodarczej państw członkowskich, możliwość ochrony praw obywateli oraz brak biurokracji.

W artykule [11] przedstawiłam wyniki analizy opinii młodych Europejczyków o atutach Unii Europejskiej. Do porównania opinii z lat 2011 i 2014 wykorzystałam analizę korespondencji. Dzięki takiej drodze analitycznej zaprezentowałam, w sposób czytelny, zmiany w postrzeganiu korzyści z przynależności do Unii Europejskiej, tzn. standardu życia obywateli UE, potęgi unijnego handlu, rozwijania talentów i umiejętności obywateli UE, jakości infrastruktury, badań naukowych i innowacji, dobrych relacji między państwami członkowskimi, zobowiązania do odpowiedzialności za środowisko. Pierwszy z atutów przynależności do Unii Europejskiej, czyli poziom życia obywateli UE, w 2011 roku był istotny w opinii młodych Włochów, natomiast w 2014 roku dla mieszkańców Rumunii, Malty i Bułgarii. Potęgą unijnego handlu była postrzegana jako zaleta Unii Europejskiej przez Pokolenie Y we wszystkich analizowanych krajach w 2011 roku. W Niemczech i Czechach w 2014 roku podobnie oceniono zobowiązanie do odpowiedzialności za środowisko oraz zakres unijnego handlu. Możliwość rozwoju talentów i umiejętności uznano za atut UE w 2011 roku w Rumunii, a w 2014 roku w Szwecji i Holandii. Pokolenie Y ze Słowenii, Austrii, Malty

oraz Cypru wskazało jako atut Unii Europejskiej jakość infrastruktury. Młodzi Niemcy i Hiszpanie w 2011 roku bardzo wysoko cenili możliwość prowadzenia badań w UE, natomiast w 2014 roku była to zaleta Unii Europejskiej charakterystyczna dla opinii Hiszpanów, Włochów i Greków. Młodzi Polacy i Estończycy w 2011 roku uważali, że najważniejszym atutem Unii Europejskiej są prace prowadzone nad ochroną środowiska naturalnego. W 2011 roku mieszkańcy Wielkiej Brytanii i Francji, a w 2014 roku Cypryjczycy i Słowacy wskazywali jako atuty członkostwa w UE dobre relacje między państwami członkowskimi.

Przeprowadzone analizy wyraźnie wskazują, że poglądy pokolenia Y na sprawy związane z członkostwem w Unii Europejskiej zmieniają się w czasie oraz nie są jednorodne nawet w obrębie grupy osób wyróżnionej jako Pokolenie Y.

Kolejną analizę poświęciłam sprawdzeniu postrzegania funkcjonowania Unii Europejskiej na podstawie opinii na temat realizacji celów strategii Europa2020. Wyniki badań przedstawiłam w artykule [12]. Analizę przeprowadziłam na podstawie danych z lat 2011 i 2014, pochodzących ze Standardowego Eurobarometru. Analizowane pytania odnosiły się do efektywności działań związanych ze strategią Europa2020. Analiza była dogłębna, gdyż sprawdziłam opinie Europejczyków w podziale na grupy wieku (trzy grupy pokolenia Y: 18-24; 25-29; 30-34 oraz grupę w wieku 35-67) oraz moment przystąpienia kraju do Unii Europejskiej (państwa członkowskie przed 2004 rokiem, od 2004 roku oraz od 2007 roku).

Na podstawie przeprowadzonych analiz wyciągnęłam wnioski, które zaprezentowałam w artykule [12]. Nastawienie Europejczyków mieszkających w krajach Unii, które przystąpiły do niej przed 2004 rokiem, nie zmieniło się w 2014 roku w porównaniu do 2011 roku. W obydwu analizowanych latach (2011 i 2014) osoby ze wszystkich grup wieku najczęściej oceniały zmiany wywołane realizacją strategii Europa2020 jako idące w dobrym kierunku. Należy wskazać, że udział osób, które w roku 2011, niezależnie od grupy wieku oraz momentu przystąpienia kraju do UE, nie potrafiły ocenić kierunku zmian, sięgał 10%, ale we wszystkich analizowanych grupach uległ znaczącemu zmniejszeniu w 2014 roku. W krajach, które przystąpiły do Unii Europejskiej przed 2004 rokiem i w 2004 roku, poparcie dla działań związanych z realizacją strategii Europa2020 było niższe w kolejnych, starszych grupach respondentów zarówno w 2011, jak i w 2014 roku. Natomiast w krajach, które przystąpiły do Unii w 2007 roku, najmniejszą frakcją popierającą działania unijne była grupa 25-29-latków w 2011 roku, a w 2014 roku zarówno 25-29-latków, jak i osób najstarszych.

Obserwując opinie Europejczyków w grupach wieku w latach 2011 i 2014, wyciągnęłam następujący wniosek. Niezależnie od czasu, jaki upłynął od momentu akcesji i w jakim wieku są Europejczycy, frakcja osób popierających działania w ramach realizacji strategii

Europa2020 była bardzo wysoka. Obywatele Bułgarii i Rumunii oceniali działania unijne inaczej niż mieszkańcy pozostałych krajów UE zarówno w 2011, jak i 2014 roku. Ich oceny pozytywne dla działań unijnych w 2014 roku były wyższe niż trzy lata wcześniej. W krajach, które przystąpiły w 2004 roku, oceny pozytywne były niższe niż w 2011 roku, a w krajach najdłużej będących członkami UE opinie się nie zmieniły.

Oceeniłam również poparcie dla poszczególnych celów strategicznych: zwiększenie wsparcia dla polityki w dziedzinie badań i rozwoju oraz przekształcenie wynalazków w produkty, poprawy jakości i atrakcyjności unijnego systemu szkolnictwa wyższego, rozwoju e-gospodarki za pomocą superszybkiego Internetu w obrębie UE, wspierania gospodarki, która zużywa mniej zasobów naturalnych i emituje mniej gazów cieplarnianych, pomoc w zwiększeniu konkurencyjności bazy przemysłowej UE poprzez promowanie przedsiębiorczości i rozwijanie nowych umiejętności, unowocześnienie rynków pracy w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia, pomoc dla osób ubogich i wykluczonych społecznie oraz umożliwienie im odgrywania aktywnej roli w społeczeństwie. Każdy cel strategiczny był oceniany na dziesięciostopniowej skali porządkowej. Analizę wykonałam, budując profile semantyczne. Otrzymałam następujące wyniki. Najwyżej realizację celów strategicznych Europa2020 w 2011 roku ocenili 25-29-latkowie z krajów, które przystąpiły do UE w 2007 roku. Ich oceny w 2014 roku są również bardzo wysokie. W 2014 roku realizację celów strategicznych najwyżej ocenili najmłodsi i najstarsi mieszkańcy krajów, które w 2007 roku przystąpiły do UE. W celu rozwinięcia wnioskowania przeprowadzonego na podstawie analizy profili semantycznych przeprowadziłam analizę korespondencji dla macierzy Burta. Rzeczywisty wymiar przestrzeni rzutowania punktów wyniósł 68. Po sprawdzeniu kryterium osypiska dla wartości własnych konieczne było wykonanie rzutowania punktów w przestrzeni dziewięciowymiarowej. Z tego względu do oceny powiązań między kategoriami zmiennych wykorzystałam klasyfikację hierarchiczną metodą Warda, przeprowadzoną na podstawie współrzędnych obliczonych dla rzutowania punktów w przestrzeni R^9 . W 2014 roku najbardziej charakterystycznymi ocenami dla wszystkich respondentów z krajów, które przystąpiły do UE przed 2004 rokiem i w 2004 roku, jest wartość 8 na dziesięciostopniowej skali ważności przyznana dla wszystkich priorytetów strategii. Natomiast w krajach, które przystąpiły do UE w 2007 roku, w 2014 roku ocena najwyższa w najpełniejszy sposób odzwierciedla opinie respondentów o priorytetach strategii Europa2020.

Podsumowanie

Dzięki zaproponowanemu przeze mnie zestawowi narzędzi wielowymiarowej analizy danych ustaliłam profil polskiego Pokolenia Y. Poniżej prezentuję definicję polskiego Pokolenia Y, stworzoną na podstawie wniosków z przeprowadzonych przeze mnie badań. Określam w niej charakterystykę Pokolenia Y na podstawie zmiennych ekonomicznych, społecznych, kulturowych i światopoglądowych:

Pokolenie Y częściej niż pokolenia starsze korzysta z Internetu i mediów społecznościowych w celu komunikowania się. Rzadziej natomiast wykorzystuje nowe technologie w celu załatwiania spraw urzędowych, poszukiwania pracy i doszkalania się. Mimo posiadania e-umiejętności polskie Pokolenie Y na tle innych krajów należących do Unii Europejskiej objęte jest ryzykiem zaistnienia wykluczenia cyfrowego. Pracujące osoby z Pokolenia Y są zadowolone z pracy, tym bardziej że ich wykształcenie jest zgodne z wykonywanym zawodem. Podejmują działania w zakresie dokształcania, gdy jest to niezbędne. Wskazują, że takie działania mają nie tylko poprawić ich konkurencyjność na rynku pracy. Powinny być zgodne z zainteresowaniami zawodowymi i prywatnymi. Polacy należący do Pokolenia Y szukają pracy za granicą, gdy jest to konieczne dla zaspokojenia potrzeb w kraju. Najważniejszym wyznacznikiem dobrej pracy jest wysokość zarobków. Pokolenie Y to osoby szczęśliwe, poszukujące nowych rzeczy i wyzwań w życiu. Kobiety z Pokolenia Y charakteryzują się cechami związanymi z odpowiedzialnością, mężczyźni wybierają cechy materialne. Pokolenie Y to eurooptymiści. Najbardziej cenią sobie w Unii Europejskiej swobodę przemieszczania się, zachowanie tożsamości narodowych oraz zagwarantowanie praw obywatelskich.

Pokolenie Y to osoby urodzone między 1980 a 1999 rokiem, dla których należy uwzględniać ewolucję i zmiany postaw, potrzeb i odczuć. Z tego względu konieczne jest ciągle analizowanie cech charakteryzujących Pokolenie Y w ekonomicznych i społecznych obszarach życia.

W przedstawionym do oceny cyklu publikacji Pokolenie Y było niejednokrotnie porównywane z pokoleniami starszymi, uważam bowiem, że żadna z grup społecznych nie jest odizolowana od pozostałych. Pokolenie Y swoim postępowaniem i postrzeganiem rzeczywistości wpływa na otoczenie. Należy pamiętać, że przy poprawnie funkcjonujących relacjach rodzinnych i społecznych występuje zjawisko socjalizacji odwrotnej, co z punktu widzenia ekonomii jest zjawiskiem pożądanym. Pokolenie Y to najmłodsze pokolenie na rynku pracy, to dla nich pracodawcy zmieniają zaplecze socjalne firm, sposób zarządzania i

wzorze realizacji projektów. Czynią to, by nie tylko przyciągnąć, lecz także zatrzymać pracowników Pokolenia Y oraz wykorzystać ich potencjał intelektualny. Pokolenia starsze w automatyczny sposób również stają się adresatami tych zmian. Sposób zachowania i wyboru dróg osiągania życiowych celów wywiera znaczący wpływ osób Pokolenia Y na wszystkie aspekty społeczno-ekonomiczne życia, a nie tylko na warunki pracy.

W polskiej literaturze można znaleźć opracowania dotyczące Pokolenia Y. Najnowsze opracowanie Barskiej [2019] w sposób szczegółowy traktuje Pokolenie Y w zakresie rozpoznania ich preferencji i zachowań na rynku produktów innowacyjnych. Przeprowadzone badanie jest obszerne i dotyczy Pokolenia Y z Polski, Niemiec, Czech i Słowacji. Opisany obszar funkcjonowania Pokolenia Y jest tylko wybranym fragmentem ich postaw i odczuć. W książce pod redakcją Makuch i Moroń [*Młode pokolenie* 2012] poruszono wiele aspektów dotyczących funkcjonowania Pokolenia Y na rynku pracy. Podobne aspekty są poruszane w książce pod redakcją Rogozińskiej-Pawelczyk [*Pokolenia na rynku pracy* 2014]. Natomiast Bąkowska [2013] odnosi się do zarządzania Pokoleniem Y w nowoczesnej firmie.

Przytoczone przykłady wskazują na zainteresowanie badaczy wybranymi aspektami życia Pokolenia Y ze szczególnym wskazaniem na rynek pracy i zachowania Pokolenia Y jako pracobiorców. Innym problemem wielu badań, jest niereprezentatywność badań. Dobór próby jest czasochłonny i kosztowny, a nie wszystkie bazy danych pozwalają na analizę konkretnego przypadku. Ponadto pragnę zwrócić uwagę, że w wielu badaniach dotyczących Pokolenia Y występuje znaczący brak wykorzystania narzędzi wielowymiarowej analizy danych, co pozwala na prowadzenie analiz w wąskim zakresie.

Przedstawione do oceny publikacje wypełniają lukę szerokiego spojrzenia na warunki społeczno-ekonomiczne w jakich funkcjonuje Pokolenie Y, a zaproponowane metody pozwoliły mi na analizę i charakterystykę Pokolenia Y w sposób wieloaspektowy.

W celu przeprowadzenia badań wykorzystałam dane pochodzące z:

1. Bilans Kapitału Ludzkiego: <https://www.parp.gov.pl> [9];
2. Diagnoza Społeczna: [Rada Monitoringu Społecznego 2013], ([2; 7]);
3. Eurobarometr: Flash Eurobarometr 202 [European Commission 2007], Eurobarometr 72.5, 75.3, 76.4, 78.2, 81.1, 82.3 [European Commission 2009, European Commission 2011a, European Commission 2011b, European Commission 2012, European Commission 2014a, European Commission 2014b], ([6; 8; 11; 12]);
4. Europejski Sondaż Społeczny: Round 1, 2, 5, 6 [Data ESS Round1, Data ESS Round2; Data ESS Round5, Data ESS Round6], ([5; 8; 10]);
5. Eurostat: Europa2020, DESI, i in. ([1; 2; 3; 4; 5; 11]);

6. pierwotnych badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród studentów Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu i Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Tematyka przedstawiana w cyklu publikacji jest przeze mnie nadal eksplorowana. Na dwóch konferencjach międzynarodowych i jednej krajowej w 2018 roku przedstawiłam kolejne aspekty w charakterystyce ekonomicznych zachowań Pokolenia Y. Do zestawu metod, które zaproponowałam w cyklu publikacji, wprowadziłam klasyfikację dwustopniową.

Na Economics & Finance Conference (edycja dziesiąta), która odbyła się w Rzymie, zaprezentowałam referat na temat *Perception of work conditions and quality. Generation Y point of view*. Zaprezentowałam wyniki analizy przeprowadzonej dla Pokolenia Y w krajach, które wspólnie z Polską przystąpiły do Unii Europejskiej. Dane zaczerpnięte z Europejskiego Sondażu Społecznego z lat 2005, 2010 oraz 2012 dotyczyły relacji między zadowoleniem z życia i pracy, postrzeganiem możliwości wpływania w miejscu pracy na decyzje o organizacji firmy, przebiegu dnia pracy oraz równowagi między czasem poświęcanym na pracę i na inne zajęcia. Po zastosowaniu klasyfikacji dwustopniowej wskazałam, że Pokolenie Y w Polsce w 2005 roku nie miało wpływu na decyzje o organizacji firmy i przebiegu dnia pracy, równowaga między czasem poświęcanym na pracę i na inne zajęcia była przeciętna, a mimo to byli bardzo zadowoleni z pracy i życia prywatnego. W 2010 roku sytuacja uległa poprawie. W 2012 roku Pokolenie Y w Polsce było grupą najwyższej oceniającą wszystkie czynniki wśród analizowanych Pokoleń Y.

Na XXVII Konferencji Naukowej Sekcji Klasyfikacji i Analizy Danych oraz XXXII Konferencji Taksonomicznej: Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, SKAD 2018, moje wystąpienie dotyczyło postrzegania ochrony zdrowia i zabezpieczeń społecznych przez Pokolenie Y. Badania, jakie przeprowadziłam, dotyczyły postrzegania najważniejszych czynników określających szczęśliwe życie, a następnie powiązania otrzymywanych w pracy benefitów i ich wykorzystania przez polskie Pokolenie Y. Do przedstawienia relacji między pracą i zdrowiem, jako czynnikami wpływającymi na szczęśliwe życie, wykorzystałam wykresy czteropolowe. Wskazałam, że dla kobiet z Pokolenia Y zależność między pracą i zdrowiem jest odwrotnie proporcjonalna i w latach 2007-2015 wzrasta. Dla mężczyzn podobnie, z tym że zależność ta jest stała w czasie. Pracodawcy najczęściej oferują benefity w postaci pakietów rozszerzonej opieki medycznej oraz kart sportowych. Na podstawie danych

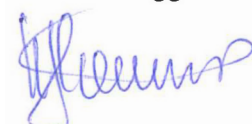
Diagnozy Społecznej przeprowadziłam klasyfikację dwustopniową. W analizie uwzględniłam wiek respondentów, dzięki czemu mogłam porównać postrzeganie benefitów przez różne pokolenia. Klasa, jaką wyróżniłam dla Pokolenia Y, obejmowała kobiety, które nie korzystały z pakietów medycznych oferowanych przez pracodawcę, nie korzystały z płatnej opieki medycznej – korzystały z opieki medycznej w ramach NFZ. Korzystanie ze wszystkich rodzajów dostępu do opieki medycznej wskazywali mężczyźni w wieku 36-50 lat.

Na XII Międzynarodowej Konferencji Naukowej MASEP 2018: Pomiar i ocena zjawisk społecznych i ekonomicznych (XII International Scientific Conference MASEP 2018: Measurement and Assessment of Social and Economic Phenomena) przedstawiłam wyniki badań na temat subiektywnej oceny zadowolenia z życia Pokolenia Y w postrzeganiu jakości życia. Na podstawie danych Eurofound wskazałam, że w Polsce subiektywna ocena życia wykonana przez Pokolenie Y była w latach 2003-2017 wyższa niż dla pokoleń starszych. Natomiast w 2016 roku satysfakcja z życia, poziomu wykształcenia, pracy i pozycji życiowej, warunków mieszkaniowych i życia rodzinnego Pokolenia Y była przeciętna na tle krajów, które razem z Polską przystąpiły do Unii Europejskiej. Ocena tych czynników wykonana przez Pokolenie Y była wyższa niż dla pokoleń starszych.

W moim dorobku znajdują się również prace naukowo-badawcze, których nie uwzględniłam w cyklu publikacji zgłoszonych do oceny. Można przedstawić je w trzech grupach:

- aspekty metodologiczne analizy wielowymiarowej ze szczególnym uwzględnieniem analizy korespondencji i metod analizy tablic kontyngencji;
- praktyczne wykorzystanie metod analizy wielowymiarowej w analizie zjawisk społeczno-ekonomicznych w obszarze systemu edukacji w Polsce i Unii Europejskiej;
- wykorzystanie metod analizy wielowymiarowej w badaniu rynku pracy i postępowań aplikacyjnych oraz analizie różnic demograficzno-społecznych w Polsce i Unii Europejskiej.

Pierwsza grupa obejmuje publikacje związane z analizą korespondencji. Prezentowałam w tym obszarze możliwości przeprowadzenia analizy korespondencji dla wielowymiarowych i łączonych tablic kontyngencji, małych prób oraz zmiennych tekstowych. Ponadto w tej grupie znajdują się również publikacje, w których prezentuję możliwość wykorzystania analizy korespondencji z algorytmem EM do uzupełniania brakujących danych w tablicach kontyngencji, wykorzystania metod klasyfikacji hierarchicznej do wskazania powiązań

między kategoriami analizowanych zmiennych nominalnych lub porządkowych oraz sposobów oceniania jakości wyników analizy korespondencji. Najważniejsze publikacje to:

- Stanimir A., 2003, *Sposoby wykonania analizy korespondencji wielu zmiennych nominalnych. Różnice metodologiczne*, Taksonomia 10, s. 152-162.
- Stanimir A., 2003, *Wykorzystanie klasycznej i wieloczynnikowej analizy korespondencji w badaniu danych pierwotnych*, Badania marketingowe: metody, tendencje, zastosowania, s. 216-223.
- Stanimir A., 2004, *Analiza korespondencji a metody klasyfikacji*, [w:] XX seminarium ekonometryczne im. Profesora Zbigniewa Pawłowskiego, AE Kraków, s. 371-384.
- Stanimir A., 2004, *Analiza korespondencji a przypadek wystąpienia "braku danych"*, Taksonomia 11, s. 307-317.
- Stanimir A., 2005, *Analiza korespondencji jako narzędzie do badania zjawisk ekonomicznych*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Stanimir A., 2006, *Użyteczność analizy korespondencji w uzupełnianiu brakujących danych w tablicach kontyngencji*. Zeszyty Naukowe nr 71, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, s. 108-118.
- Stanimir A., 2007, *Metody oceny jakości odwzorowania współwystąpień kategorii cech w analizie korespondencji*, Taksonomia 14, s. 186-194.
- Stanimir A., 2008, *Wykorzystanie analizy korespondencji w badaniach marketingowych, Zastosowanie metod statystycznych w badaniach marketingowych III*, StatSoft Polska, s. 337-346.
- Stanimir A., 2011, *Analysis of nominal data – multi-way contingency table*, Mathematical Economics, 7(14), s. 229-240.
- Stanimir A., 2011, *Wizualizacja zmiennych nominalnych – analiza korespondencji i wykresy mozaikowe*, Ekonometria 34, s. 115-128.
- Stanimir A., 2011, *Wizualizacja danych tekstowych z wykorzystaniem analizy korespondencji*, ZN UE w Poznaniu nr 204, Metody pomiaru i analizy rynku usług. Pomiar jakościowy – zastosowania i efektywność, s. 175-185.
- Stanimir A., 2012, *Różne techniki prezentacji powiązań kategorii zmiennych niemetrycznych*, Ekonometria. Econometrics, 3(37)2012, s. 9-24.
- Stanimir A., 2014, *Wykorzystanie wykresów czteropolowych w badaniach społeczno-ekonomicznych*, ZN Wydziałowe UE w Katowicach nr 195, Studia Ekonomiczne. Metody ilościowe w badaniach marketingowych, s. 183-194.

Druga grupa publikacji obejmuje praktyczne wykorzystanie metod analizy wielowymiarowej w analizie zjawisk społeczno-ekonomicznych w obszarze systemu edukacji w Polsce i Unii Europejskiej. Prace te powstały głównie w ramach realizacji projektu badawczego pod kierownictwem prof. dr. hab. Józefa Dziechciarza, nt. Metody wielowymiarowej analizy statystycznej i modelowania danych jakościowych w ocenie wiedzy i umiejętności uczniów gimnazjum, Grant KBN nr N N111 279038, kwiecień 2010 – grudzień 2011. Najważniejsze publikacje to:

- Grześkowiak A., Stanimir A., 2005, *Analiza porównawcza systemów edukacji krajów Unii Europejskiej i Polski*, Ekonometria 15, s. 204-219.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2005, *Wybrane potrzeby edukacyjne a sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce*, Ekonometria 15, s. 179-190.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2009, *Ocena stopnia realizacji strategii lizbońskiej w zakresie edukacji za pomocą metod klasyfikacji dynamicznej*, Ekonometria 27, s. 29-40.
- Błaczkowska A., Grześkowiak A., Król A., Stanimir A., 2011, *Comparative analysis of the competences of gymnasium students in Lower Silesia districts*, Ekonometria 31, s. 76-87.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2011, *Grouping areas of students' competences and knowledge on the basis of gymnasium examination results*, Ekonometria 34, s. 103-114.
- Błaczkowska A., Dziechciarz J., Grześkowiak A., Król A., Stanimir A., 2012, *Analiza wybranych aspektów wyników egzaminu gimnazjalnego*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Stanimir A., 2012, *Analiza korespondencji wyników gimnazjalistów uzyskanych we wszystkich obszarach egzaminacyjnych*, [w:] Błaczkowska A., Dziechciarz J., Grześkowiak A., Król A., Stanimir A., *Analiza wybranych aspektów wyników egzaminu gimnazjalnego*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 65-89.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2013, *Multivariate analysis of determinants of the implementation of European strategic educational objectives in Poland*, Academic Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 2, No. 3, November 2013, s. 361-370.

Trzecia część moich publikacji naukowych była wynikiem prac prowadzonych nad rozpoznaniem potrzeb przeprowadzenia badania nad warunkami i czynnikami kształtującymi Pokolenie Y. Prace dzielą się na dwa nurty. W pierwszym nurcie znalazły się prace związane z analizą rynku pracy i możliwości zastosowania metod analizy wielowymiarowej w ocenie danych personalnych i postępowań aplikacyjnych:

- Grześkowiak A., Stanimir A., 2011, *Analiza korespondencji w ocenie umiejętności osób ubiegających się o pracę*, SGH Warszawa, Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych 23/2011, s. 257-276.
- Stanimir A., 2011, *Zastosowanie różnych technik analizy korespondencji w analizie danych personalnych*, Nauki o Zarządzaniu – Badania rynkowe, s. 36-47.
- Dziechciarz J., Grześkowiak A., Stanimir A., 2014, *Cross-national correspondence analysis of generational differences in the perception of work conditions*, Ekonometria, 1 (43), s. 87-96.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2015, *Postrzeganie środowiska pracy przez starszą i młodszą generację pracowników*, Taksonomia 25. Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania, s. 120-128.

Drugi nurt dotyczył praktycznego wykorzystania metod analizy wielowymiarowej w analizie różnic demograficzno-społecznych w Polsce i Unii Europejskiej. Najważniejsze publikacje to:

- Stanimir A., 2011, *Human values. Correspondence analysis of attitudes of young and older people*, *Ekonometria* 31, 34-38.
- Stanimir A., 2011, *Analiza opinii Europejczyków dotyczących zmian społeczno-ekonomicznych w Unii Europejskiej*, *Ekonometria* 34, s. 48-59.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2010, *Wielowymiarowa analiza wybranych aspektów starzejącego się społeczeństwa*, *Ekonometria* 29, s. 60-70.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2011, *Wielowymiarowa analiza wybranych aspektów postaw życiowych młodszych i starszych pokoleń Europejczyków*, *Taksonomia* 18, s. 157-165.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2013, *Wielowymiarowa analiza społeczno-demograficznych aspektów wykorzystania Internetu*, *Zeszyty Naukowe UE w Krakowie nr 916, Metody analizy danych*, s. 37-46.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych byłam również **redaktorem lub współredaktorem trzech monografii** prezentujących wielowymiarowe metody analizy danych wraz z przykładami aplikacyjnymi. W monografiach tych byłam **autorką lub współautorką wielu rozdziałów**:

– **redakcja:**

- Stanimir A. (red.), 2006, *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Wawrzynek Ł., Stanimir A. (red.), 2014, *Metody wspomagające analizę danych i prezentację biznesową*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Grześkowiak A., Mazurek-Łopacińska K., Sobocińska M., Stanimir A. (red.), *Metody badań marketingowych. Modelowanie, technologia, wizualizacja*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław.

– **rozdziały w monografiach:**

- Stanimir A., 2006, *Istota badań marketingowych. Definicje badań marketingowych*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 11-13.
- Stanimir A., 2006, *Istota badań marketingowych. Etapy procesu badawczego*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 13-17.
- Błaczkowska A., Stanimir A., 2006, *Istota badań marketingowych. Skale pomiarowe*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 17-26.
- Stanimir A., 2006, *Istota badań marketingowych. Gromadzenie danych wtórnych*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 26-29.
- Błaczkowska A., Stanimir A., 2006, *Istota badań marketingowych. Metody gromadzenia danych pierwotnych*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 29-49.

- Stanimir A., 2006, *Rynek i jego działanie. Wprowadzenie*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 60-61.
- Stanimir A., 2006, *Pozycja rynkowa przedsiębiorstwa. Wprowadzenie*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 99-101.
- Stanimir A., 2006, *Segmentacja rynku i wybór rynku docelowego. Wprowadzenie: zagadnienie segmentacji*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 178-181.
- Stanimir A., 2006, *Segmentacja rynku i wybór rynku docelowego. Skalowanie wielowymiarowe*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 181-192.
- Stanimir A., 2006, *Segmentacja rynku i wybór rynku docelowego. Analiza korespondencji*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 192-208.
- Stanimir A., 2006, *Badanie nowego i istniejącego produktu. Wprowadzenie*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 232-236.
- Stanimir A., 2006, *Badanie nowego i istniejącego produktu. Analiza czynnikowa*, [w:] Stanimir A. (red.), *Analiza danych marketingowych. Problemy, metody, przykłady*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 247-255.
- Stanimir A., 2007, *Wykorzystanie analizy korespondencji do obserwacji zmian zmiennych nominalnych w czasie*, [w:] Mynarski S. (red.), *Badanie konkurencji i konkurencyjności przedsiębiorstw i produktów na rynku*, Wydawnictwo UE w Krakowie, Kraków, s. 222-230.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2014, *Statystyczna analiza wielowymiarowa w systemie IBM SPSS Statistics 21*, [w:] Wawrzynek Ł., Stanimir A. (red.), *Metody wspomagające analizę danych i prezentację biznesową*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 138-164.
- Stanimir A.: *Obsługa arkuszy i operacje na danych w systemie IBM SPSS Statistics*, [w:] Wawrzynek Ł., Stanimir A. (red.), *Metody wspomagające analizę danych i prezentację biznesową*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 117-137.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2014, *Techniki analiz rynkowych*, [w:] Pachnowska B., Wrona S. (red.), *Badania społeczno-ekonomiczne*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 13-37.
- Grześkowiak A., Stanimir A., 2014, *Analiza wielowymiarowa*, [w:] Dziechciarz J., Grześkowiak A. (red.), *Statystyczno-ekonometryczna analiza danych ekonomicznych*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 13-39.

Publikacje przedstawione w ramach cyklu poddawanego ocenie były w większości związane z badaniami prowadzonymi w trakcie realizacji grantu NCN nr 2012/05/B/HS4/02499, *Wielowymiarowa analiza danych niemetrycznych w badaniu sytuacji osób dorosłych w kontekście przemian demograficznych*, luty 2013 – luty 2016.

Podsumowując, po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych opublikowałam 2 monografie (1 samodzielna, 1 współautorstwo), 42 artykułów (z czego 27 samodzielnie), w tym 12 w języku angielskim. Ponadto byłam redaktorem trzech monografii oraz autorką lub współautorką 29 rozdziałów w monografiach, w tym 9 w języku obcym (2 w języku niemieckim i 7 w języku angielskim).

W latach 2003-2018 uczestniczyłam w 22 konferencjach naukowych, prezentując swoje osiągnięcia naukowe w 23 wystąpieniach. Wyniki moich badań prezentowałam również w 28 wystąpieniach na 28 konferencjach zagranicznych, w językach angielskim oraz niemieckim.

Zestawienie opublikowanego dorobku naukowego prezentuję w tabeli 1.

Tabela 1. Opublikowany dorobek naukowy

Rodzaj publikacji	Przed doktoratem	Po doktoracie
Autorstwo artykułów naukowych (w tym w języku angielskim)	10 (-)	27 (8)
Współautorstwo artykułów naukowych (w tym w języku angielskim)	6 (-)	15 (4)
Monografia	—	2
Autorstwo lub współautorstwo rozdziału w monografii (współautorstwo)	4 (4)	21 (5)
Autorstwo lub współautorstwo rozdziału w monografii zagranicznej (współautorstwo)	4 (3)	8 (4)
Razem publikacje	24	73

Źródło: opracowanie własne.

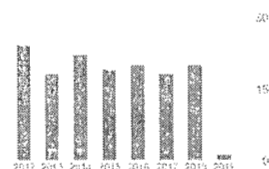
Liczba cytowań moich prac (bez autocytowań) według danych na dzień 23.04.2019 według Google Scholar wynosi 187. Indeks Hirscha według Google Scholar = 5 (rys. 12).

Agnieszka Stanimir
Uniwersytet Ekonomiczny
Zweryfikowany adres z ue.wroc.pl

Cytowane przez	WYŚWIETL WSZYSTKO	
	Wszystkie	Od 2014
Cytowania	222	100
h-indeks	5	4
i10-indeks	3	1

Rys. 12. Liczba cytowań wg bazy Google Scholar
Źródło: Google Scholar.

[Signature]

W tabeli 2 prezentuję inne formy mojej działalności naukowej.

Tabela 2. Pozostała działalność naukowa

Rodzaj działalności	Przed doktoratem	Po doktoracie
Granty – główny wykonawca (w tym międzynarodowy)	3 w tym 1 promotorski	3 (1)
Recenzje	–	2
Redakcja monografii	–	3
Organizacja konferencji	–	2

Źródło: opracowanie własne.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych uczestniczyłam w realizacji trzech grantów/projektów naukowych:

– międzynarodowy:

1. Projekt w ramach programu Leonardo DaVinci; nazwa: *Creating an Observatory on Europe-wide TAQC (Transparency of Academic Qualifications and Competences) for Catching the MOLE (Mobility of Labor in Europe) and Filling in the GAP (Generalized Academic Policy)*, symbol: TAQC & MOLE, RO/05/C/F/RF-84225; numer: 2005-2006.

– krajowe:

1. Grant KBN nr N N111 279038, *Metody wielowymiarowej analizy statystycznej i modelowania danych jakościowych w ocenie wiedzy i umiejętności uczniów gimnazjum*, kwiecień 2010 – grudzień 2011.
2. Grant NCN nr 2012/05/B/HS4/02499, *Wielowymiarowa analiza danych niemetrycznych w badaniu sytuacji osób dorosłych w kontekście przemian demograficznych*, luty 2013 – luty 2016.

Byłam organizatorem (sekretarz) dwóch konferencji naukowych, o uznanej renomie wśród naukowców zajmujących się analizami rynku i badaniami marketingowymi:

1. VII Warsztaty Metodologiczne nt. *Badanie czynników wpływających na zachowania podmiotów rynkowych. Analiza interakcji*, Akademia Ekonomiczna, Wrocław, 15 maja 2003, konferencja ogólnopolska.
2. XIX Warsztaty Metodologiczne im. Profesora Stefana Mynarskiego nt. *Wielowymiarowość i złożoność danych marketingowych. Wyzwania analityczne*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, 11 maja 2015r., konferencja ogólnopolska.

Wykonałam dwie recenzje artykułów zgłoszonych do czasopism naukowych.

6. Dorobek dydaktyczny i organizacyjny, współpraca międzynarodowa oraz współpraca z praktyką

W tabeli 3 zamieściłam mój dorobek dydaktyczny i organizacyjny zgromadzony po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych.

Tabela 3. Dorobek dydaktyczny i organizacyjny

Rodzaj działalności	Przed doktoratem	Po doktoracie
Organizacja konferencji promujących naukę	1	2
Wystąpienia propagujące naukę	3	1
Funkcje specjalne: 1) sekretarz czasopisma <i>Ekonometria. Zastosowania metod ilościowych</i> 2) sekretarz czasopisma <i>Ekonometria. Econometrics</i> 3) managing editor czasopisma <i>Econometrics Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis</i> 4) redaktor tematyczny czasopism <i>Ekonometria. Econometrics</i> oraz <i>Econometrics Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis</i> 5) sekretarz Senackiej Komisji ds. Nauki 6) członek Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu		1) 1998-2011, 2) 2011-2017 3) od 2017 4) 4(42)2013, 2(44)2014, 3(45)2014, 4(46)2014, 1(47)2015, 2(48)2015, 3(49)2015, 4(50)2015, 1(51)2016, 2(52)2016, 3(53)2016, 4(54)2016, 1(55)2017, 2(56)2017, od 2018 roku 5) kadencja 2016-2020 6) kadencja 2016-2020
Opiekun specjalności: - Analityk Biznesu		2012-2016
Promotor pomocniczy		1
Nagrody i odznaczenia 1) indywidualna nagroda Rektora UE we Wrocławiu II stopnia za osiągnięcia w dziedzinie pracy badawczo-naukowej 2) Medal za długoletnią służbę II stopnia		1) 2004 2015 2016 2) 2019

Źródło: opracowanie własne.

W ramach **działań popularyzujących naukę** byłam dwukrotnie organizatorem Dolnośląskiego Festiwalu Nauki na Wydziale Zarządzania i Informatyki w Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu:

1. VI Dolnośląski Festiwal Nauki na Wydziale ZI, Akademia Ekonomiczna, Wrocław; 12-16 września 2003.
2. VIII Dolnośląski Festiwal Nauki na Wydziale ZI, Akademia Ekonomiczna, Wrocław; 20-23 września 2005;

oraz wygłosiłam we współautorstwie referat na temat:

– Alicja Grześkowiak, Agnieszka Stanimir: *Tajniki pomiaru inflacji w Polsce*; VI Dolnośląski Festiwal Nauki, Wrocław; 12-16 września 2003.

Niezmiernie istotnym obszarem mojej działalności pozanaukowej jest **rola sekretarza, a obecnie Managing Editor w czasopiśmie Econometrics Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis**¹², którą pełnię nieprzerwanie od 1998 roku. Czasopismo Econometrics Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis jest wiodącym czasopismem w Polsce, publikującym artykuły z obszaru ekonometrii, statystyki i matematyki, zarówno w aspektach teoretycznych, jak i aplikacyjnych. Moja praca w roli Managing Editor polega na wsparciu autorów od momentu złożenia pracy do jej finalnej publikacji, jak również zapewnieniu wysokiego komfortu pracy recenzentom oceniającym artykuły. Moim zadaniem jest również poszukiwanie nowych recenzentów. Te działania powodują, że autorzy otrzymują szczegółowe i wartościowe uwagi, sugestie i oceny ich badań naukowych. Dzięki moim staraniom czasopismo Ekonometria publikuje artykuły o wysokich walorach naukowych

Obecnie czasopismo Econometrics Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis znajduje się wśród 500 czasopism uznanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wartościowe i jest objęte programem Wsparcie Czasopism Naukowych.

Zakres moich obowiązków obejmuje również działalność promocyjną polegającą na rozsyłaniu materiałów informacyjnych oraz reprezentowaniu czasopisma na konferencjach naukowych krajowych i między narodowych. Przeprowadzenie każdorazowo kampanii promocyjnej wymaga intensywnej pracy koncepcyjnej. Jednak ogrom czasu poświęcanego na pracę w Redakcji czasopisma jest satysfakcjonujący po każdym wydanym numerze.

W czasopiśmie byłam również redaktorem tematycznym 19 numerów.

Od 2016 roku jestem członkiem Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w kadencji na lata 2016-2020 oraz sekretarzem Senackiej Komisji ds. Nauki w kadencji na lata 2016-2020.

W latach 2012-2016 byłam **opiekunem Specjalności Analityk Biznesu** na Kierunku Informatyka i Ekonometria, Wydziału Zarządzania, Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Specjalność tę uruchomiono w ramach projektu Kuźnia Kadr IV prowadzonego w partnerstwie z firmą KGHM Polska Miedź SA., który był rozszerzeniem

¹² Poprzednie tytuły czasopisma Ekonometria. Zastosowania metod ilościowych oraz Econometrics.

i kontynuacją projektów rozwojowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – projektu Kuźnia Kadr 1 (KK1) POKL.04.01.01-00-091/08 i projektu Kuźnia Kadr 3 (KK3) POKL.04.01.01-00-229/09.

W roku 2013 uczestniczyłam w **projekcie Kuźnia Kadr VI**, czyli wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego Uczelni poprzez wypracowanie innowacyjnego modelu kształcenia przez całe życie. Projekt był współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego UDA-POKL.04.01.01-00-201/11-00. Efektem tej współpracy jest raport:

Jezioro J., Stanimir. A, 2013, *Opracowanie nt. możliwości nadawania punktów ECTS w UE we Wrocławiu w ramach kształcenia poza systemem szkolnictwa wyższego*, http://kuznia6.ue.wroc.pl/images/materialy/KK6_raporty/Raport%20KK6_modele_KU_S_WOT.pdf.

Od 2018 roku jestem **promotorem pomocniczym** w przewodzie doktorskim mgr Natalii Wałęsy. Promotorem pracy jest prof. dr hab. Józef Dziechciarz. Dysertacja doktorka nosi tytuł: *The Analysis of the Importance of Factors Determining the Independence of Auditors in the Polish Legal System*.

W latach 2004, 2015 oraz 2016 otrzymałam **indywidualne nagrody Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu** II stopnia za osiągnięcia w dziedzinie pracy badawczo-naukowej. W roku 2019 zostałam odznaczona medalem za długoletnią służbę II stopnia.

7. Literatura przywoływana w autoreferacie

Barska A., 2019, *Konsumenci pokolenia Milenium na rynku innowacyjnych produktów żywnościowych na obszarach przygranicznych Polski, Niemiec, Czech i Słowacji*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.

Bąkowska J., 2013, *Managing Generation Y Employees in an International Company*, Working Papers in Management, Finance and Economics, MBA Poznań-Atlanta, Poznań.

Data, ESS Round 1: European Social Survey Round 1, 2002, *Data file edition 6.3*. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

Data, ESS Round 2: European Social Survey Round 1, 2004, *Data file edition 3.4*. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

Data ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data, 2010, *Data file edition 3.1*, Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

- Data, ESS Round 5: European Social Survey Round 5, 2010, *Data file edition 3.2*. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- Data, ESS Round 6: European Social Survey Round 6, 2012, *Data file edition 2.0*. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- European Commission, 2007, *Flash Eurobarometer 202 (Young Europeans)*. The GALLUP Organisation, Brussels. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4542 Data file Version 1.0.0. DOI:10.4232/1.4542.
- European Commission, (2009), *Eurobarometer 72.5 (Oct-Nov 2009)*. TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4999 Data file Version 5.1.0, doi:10.4232/1.11642.
- European Commission, 2011a, *Eurobarometer 75.3*, TNS Opinion & Social, Brussels [producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5481 Data file Version 2.0.1, doi:10.4232/1.11852.
- European Commission, 2011b, *Eurobarometer 76.4*. TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5596 Data file Version 3.0.0, 2015a, doi:10.4232/1.12181.
- European Commission, 2012, Brussels, *Eurobarometer 78.2*, TNS Opinion, Brussels [producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5686 Data file Version 2.0.0, 2015b, doi:10.4232/1.12103.
- European Commission, 2014a, *Eurobarometer 81.1*, TNS Opinion, Brussels [producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5878 Data file Version 1.0.0, 2015c, doi:10.4232/1.12185.
- European Commission, 2014b, *Eurobarometer 82.3*, TNS Opinion, Brussels [producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5932 Data file Version 2.0.1, doi:10.4232/1.12259.
- Farris R., Chong F., Danning D., 2002, *Generation Y: Purchasing Power and Implications for Marketing*, *Academy of Marketing Studies Journal*, Vol. 6, No. 1-2, s. 82-101.
- Frąckowiak A., 2005, *Ustawiczne samokształcenie*, E-mentor, 5(12)2005, s. 65-69.
- Gatnar E., 1998, *Symboliczne metody klasyfikacji danych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Gentry W.A., Deal J.J., Griggs T.L., Mondore S.P., Cox B.D., 2011, *A comparison of generational differences in endorsement of leadership practices with actual leadership skill level*, *Consulting Psychology Journal: Practice & Research*, 63(1), s. 39-49.
- Grabiwoda B., 2018, *E-konsumenci jutra. Pokolenie Z i technologie mobilne*, Wydawca: Nieoczywiste, Warszawa.
- Gursoy D., Maier T.A., Chi C.G., 2008, *Generational differences: An examination of work values and generational gaps in the hospitality workforce*, *International Journal of Hospitality Management*, 27 (2008), s. 448–458.
- Helbich A., 2002, *Poziom życia*, [w:] Z. Pisz (red.), *Zadania społeczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, s. 47–78.

- Hole D., Zhang L., Schwartz J., 2010, *Talking about Whose Generation? Why Western generational models can't account for a global workforce*, Deloitte Review Issue, 6, s. 83-97.
- Howe N., Strauss W., 2009, *Milenials Rising: The Next Great Generation*, Knopf Doubleday Publishing Group, Nowy Jork.
- Klimczuk A., 2013, *Koncepcja solidarności pokoleń w krajowej polityce społecznej*, [w:] Fabiś A., Łacina-Łanowski A., Tomczyk Ł. (red.), *Kreatywna starość. Jubileusz XV-lecia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Oświęcimiu*, Oświęcim, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Oświęcimiu.
- Kurzydłowski A., 2002, *Klasyfikacja nabywców czekolady z wykorzystaniem algorytmów CHAID i C&RT*, *Taksonomia*, 9, s. 258-271.
- Ledzińska M., 2012, *Młodzi w dobie globalizacji. Szkice psychologiczne*. Warszawa, Difin S.A.
- Lee A., Cook P.S., 2015, *The conditions of exposure and immediacy: Internet surveillance and Generation Y*, *Journal of Sociology*, Vol. 52(3), s. 674-688, DOI: 10.1177/1440783314522870.
- Madudova E., Fabuš J., 2017, *A study of consumer behaviour of active usage of instant messaging applications*, *International Journal of Economics, Business and Management Research*, Vol. 1, No. 05, s. 350-357.
- Makuch M., 2012, *Młodzież a europejski rynek "bez-pracy". Aktywność zawodowa młodych osób w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej w XXI wieku*, [w:] Makuch M., Moron D. (red.), *Młode pokolenie. Problem terażniejszości, wyzwania przyszłości*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Martin C.A., 2005, *From High Maintenance to High Productivity: What Managers Need to Know about Generation Y*, *Industrial and Commercial Training*, 37(1), s. 39-44.
- Mencł J., Lester S.W., 2014, *More Alike Than Different: What Generations Value and How the Values Affect Employee Workplace Perceptions*, *Journal of Leadership & Organizational Studies*, Vol. 21(3), s. 257-272, DOI: 10.1177/1548051814529825.
- Młode pokolenie. Problem terażniejszości, wyzwania przyszłości*, 2012, Makuch M., Moron D. (red.), Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Mobilność przestrzenna młodych ludzi na dolnośląskim rynku pracy*, 2013, Ośrodek Analiz Społecznych i Edukacji Kulturowej, Wrocław.
- NSIS, *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski (NSIS)*, 2003, dokument przygotowany przez Zespół Zadaniowy do Spraw Reintegracji Społecznej, przewodniczący J. Hausner, Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- Panek T., 2011, *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności. Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

- Parment A., 2011, *Generation Y in Consumer and Labour Markets (Routledge Interpretive Marketing Research)*, Routledge.
- Parment A., 2013, *Die Generation Y Mitarbeiter der Zukunft motivieren, integrieren, führen*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Pokolenia na rynku pracy*, 2014, Rogozińska-Pawełczy A. (red.), Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Schmidt C.E., Möller J., Schmidt K., Gerbershagen M.U., Wappler F., Limmroth V., Padosch S.A. Bauer M., 2011, *Generation Y Rekrutierung*, Entwicklung und Bindung Anaesthetist, 60, s. 517–524, DOI 10.1007/s00101-011-1886-z.
- Selwyn N., 2009, *The digital native – myth and reality*, Aslib Proceedings, Vol. 61, Iss 4 s. 364 – 379.
- Spiegel D.E., 2013, *The Gen Y Handbook: Applying Relationship Leadership to Engage Millennials*, SelectBooks, Inc.
- Stanimir A., 2003, *Sposoby wykonania analizy korespondencji wielu zmiennych nominalnych. Różnice metodologiczne*, Taksonomia, 10, s. 152-162.
- Stanimir A., 2004, *Analiza korespondencji a metody klasyfikacji*, [w:] XX seminarium ekonometryczne im. Profesora Zbigniewa Pawłowskiego, AE Kraków, s. 371-384.
- Stanimir A., 2005, *Analiza korespondencji jako narzędzie do badania zjawisk ekonomicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Stanimir A., 2007, *Metody oceny jakości odwzorowania współwystąpień kategorii cech w analizie korespondencji*, Taksonomia 14, s. 186-194.
- Stanimir A., 2011, *Analysis of nominal data – multi-way contingency table*, Mathematical Economics, 7(14), s. 229-240.
- Stanimir A., 2012, *Różne techniki prezentacji powiązań kategorii zmiennych niemetrycznych*, Ekonometria, 3(37)2012, s. 9-25.
- Stanimir A., 2014, *Wykorzystanie wykresów czteropolowych w badaniach społeczno-ekonomicznych*, ZN Wydziałowe UE w Katowicach nr 195, Studia Ekonomiczne. Metody ilościowe w badaniach marketingowych. s. 183-194.
- Sztompka P., 2012, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak.
- Tolbize A., 2008, *Generational differences in the workplace*. Minnesota: Research and Training Center on Community Living, University of Minnesota.
- Twenge J.M., 2006, *Generation Me: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled – and more miserable than ever before*, New York: Free Press.
- Twenge J.M., Campbell S.M., Hoffman B.J., Lance C., 2010, *Generational Differences in Work Values: Leisure and Extrinsic Values Increasing, Social and Intrinsic Values Decreasing*, Journal of Management, Vol. 36 No. 5, s. 1117-1142 DOI: 10.1177/0149206309352246.

- UNESCO, 1976, *Recommendation on the development of adult education adopted by the General Conference at its nineteenth session*, Nairobi.
- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59.
- Walesiak M., 2002, *Uogólniona miara odległości w statystycznej analizie wielowymiarowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Wątroba W., 2002, *Przeobrażenia strukturalne społeczeństwa polskiego po roku 1989*, [w:] Z. Pisz (red.), *Zadania społeczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, s. 13–46.
- Wiktorowicz J., 2010, *Obraz kształcenia ustawicznego w Polsce na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, [w:] M. Znajmiecka-Sikora E. Roszko, *Podstawy kształcenia ustawicznego od A do Z*, Wydawnictwo ego, s. 43-66.
- World Summit on the Information Society, 2003, *Declaration of Principles*, Geneva 2003–Tunis 2005, <http://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.
- Youth survey among people aged between 15-30, in the European Union. Analytical Report*, 2007, Gallup Organization, Flash Eurobarometer Series #202.
- Żelazny R., 2013, *Spółeczeństwo informacyjne*, Raport Obserwatorium ICT.